

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Celoživotní vzdělávání osob se sluchovým postižením

Lifelong education of deaf people

Lucie Odvářková

Vedoucí práce: doc. PhDr. Kateřina Hádková, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: B ČJ - SPG

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Celoživotní vzdělávání osob se sluchovým postižením potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 15. 4. 2019

Ráda bych poděkovala doc. PhDr. Kateřině Hádkové, Ph. D., za její vstřícnost, rady, věcné připomínky a trpělivost při vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat asociaci ASNEP, z. s., konkrétně paní Pavlíně Spilkové, za to, že mi umožnila na Mezinárodním dni neslyšících, provést výzkumné šetření. Mé poděkování patří také organizaci Tichý svět, o. p. s. za poskytnuté informace a všem účastníkům, kteří ve svém volném čase vyplnili dotazník k mé výzkumné práci. Závěrem bych chtěla poděkovat svým rodičům, kteří mě po celou dobu studia plně podporují.

ABSTRAKT

Bakalářská práce mapuje vzdělávání osob se sluchovým postižením. Hlavně se zaměřuje na možnosti celoživotní vzdělávání, rekvalifikačních a nástavbových kurzů pro osoby se SP. Teoretická část obsahuje terminologii neslyšících osob, etiologii, klasifikaci a diagnostiku sluchových vad, poradenský a školský systém. Následuje část, která obsahuje vybrané organizace sdružující osoby se sluchovým postižením. Praktická část zjišťuje, jaké jsou možnosti, formy a obory studované v rámci terciárního vzdělávání či nástavbových nebo rekvalifikačních kurzů. Výsledky výzkumného šetření byly zpracovány na základě dotazníkového šetření.

KLÍČOVÁ SLOVA

sluchové postižení, osoby se sluchovým postižením, neslyšící, celoživotní vzdělávání, vzdělávání, rekvalifikace

ABSTRACT

The bachelor thesis conducts a survey of the education of people with hearing impairment. The thesis mainly focuses on the possibilities of lifelong education, re-training and extension courses for the hearing-impaired. The theoretical part contains terminology of the hearing-impaired ones, etiology, classification and diagnostics of hearing impairments, counseling and school system. The following section contains selected organizations which associate people with the hearing impairment. The practical part examines the possibilities, forms and fields studied under the terms of tertiary education or extension or retraining courses. The results of the research were processed on the basis of a questionnaire survey.

KEYWORDS

hearing disability, people with hearing impairment, deaf people, lifelong education, education, re-training

Obsah

Úvod	7
1 Surdopedie	8
1.1 Terminologie – osoby se sluchovým postižením	8
1.1.1 Neslyšící	8
1.1.2 Nedoslýchaví	9
1.1.3 Ohluchlí	10
1.1.4 Uživatelé kochleárního implantátu	10
2 Sluchové postižení	12
2.1 Etiologie sluchového postižení	12
2.2 Klasifikace sluchového postižení	13
2.3 Diagnostika sluchového postižení nebo vady	15
2.3.1 Klasická sluchová zkouška	17
2.3.2 Subjektivní audiometrie	17
2.3.3 Objektivní audiometrie	18
3 Poradenský a vzdělávací systém pro osoby se sluchovým postižením	21
3.1 Raná péče a její střediska	21
3.1.1 Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s.	23
3.2 Vzdělávání v mateřské škole	23
3.3 Vzdělávání na základní škole	27
3.4 Vzdělávání na střední škole	31
3.4.1 Nástavbové kurzy při středních školách	34
3.5 Terciární vzdělávání	34
3.5.1 Vysokoškolské vzdělávání	34
3.5.2 Celoživotní vzdělávání	37

3.5.3	Nástavbové kurzy v organizacích.....	38
4	Organizace sdružující osoby se sluchovým postižením	39
4.1	ASNEP, z. s. – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel	39
4.2	PEVNOST – České centrum znakového jazyka, z. ú.	40
4.3	Česká unie neslyšící, z. ú.	40
4.4	Tichý svět, o. p. s.	41
4.5	Labyrint Brno, z. s.	42
5	Celoživotní vzdělávání osob se sluchovým postižením	44
5.1	Stanovení výzkumných cílů.....	44
5.2	Metodologie a design výzkumného šetření.....	44
5.3	Interpretace výzkumného šetření	45
5.3.1	Identifikační údaje	45
5.3.2	Otázky zaměřené na vzdělání a uplatnění respondentů.....	46
5.3.3	Otázky mapující rekvalifikační kurzy a další vzdělávání	49
5.4	Shrnutí výzkumného šetření	52
6	Závěr.....	53
7	Seznam použitých informačních zdrojů	55
	Seznam příloh.....	58

Úvod

Bakalářská práce se zabývá celoživotním vzděláváním osob se sluchovým postižením, konkrétně programy CŽV, nástavbovými a rekvalifikačními kurzy. Téma bylo vybráno kvůli zvětšujícímu se počtu absolventů středních škol a jejich zájmu o vysokoškolské nebo jiného vzdělávání. Nejen v rámci speciální pedagogiky je sluchové postižení zásadní oblastí. Důraz na typ postižení je kladen i při výběru další formy vzdělávání, které má později dopad i na pracovního uplatnění.

Cílem práce je zjistit, jak velký je zájem u osob se sluchovým postižením o celoživotní vzdělávání nebo rekvalifikační kurzy, jaké jsou nejčastější obory v rozvíjejícím nebo rekvalifikačním vzdělání, jakou formou a kde se účastníci výzkumného šetření vzdělávají.

Práci tvoří celkem pět kapitol, z nichž čtyři jsou teoretické a pátá se týká výzkumného šetření. První kapitola definuje surdopedii jako vědu a objasňuje terminologii osob se sluchovým postižením, které je ve většině případů širší veřejností chybně používána nebo jsou neslyšící jedinci jednotně označováni za hluchoněmé či neslyšící. Ve druhé kapitole je popsána problematika sluchového postižení, její etiologie, klasifikace a diagnostika včetně jednotlivých vyšetření. Třetí kapitola popisuje možnosti vzdělávání jedinců se sluchovým postižením již od útlého věku a výběr komunikačního systému. Kromě školských zařízení je popsán systém rané péče, jenž spadá do služeb sociálních. Mimo variant vzdělávání obsahuje kapitola také možné kompenzace či úlevy poskytované v rámci výuky. Poslední kapitola teoretické části obsahuje výběr organizací, které pomáhají nebo sjednocují osoby se sluchovým postižením. Mezi vybranými organizacemi je jedna asociace, sdružující jiné organizace zabývající se problémy sluchového postižení.

Na teoretickou část navazuje samostatná praktická část, která se skládá z páté kapitoly. Pro výzkumné šetření byla zvolena dotazníková metoda. Dotazníky byly rozeslány převážně do neziskových organizací, ale i do škol pro sluchově postižené nebo přímo konkrétním jedincům se sluchovým postižením. Kromě elektronické formy byly dotazníky rozdávány také v tištěné podobě na Mezinárodním dni neslyšících.

1 Surdopedie

„Surdopedie (z latinského surdus – hluchý a řeckého paiedeia – výchova) představuje speciálně pedagogickou disciplínu, která se zabývá výchovou, vzděláváním a rozvojem jedinců se sluchovým postižením“ (Horáková, 2012, s. 9).

Tato věda spolupracuje i s dalšími speciálně pedagogickými disciplínami, především s logopedií, protože sluch je důležitým smyslem při vzniku řeči. V oblasti kombinovaného postižení pracuje hlavně s tyflopédií. Surdopedie dále spolupracuje s obory lékařskými jako je pediatrie, foniatrie nebo otorinolaryngologie (ORL). Mezi další disciplíny pak můžeme zařadit sociolingvistiku, psychologii či jiné pedagogické nebo filozofické obory.

1.1 Terminologie – osoby se sluchovým postižením

„Navzdory existující přesné terminologii se prakticky u všech uživatelů setkáváme s tendencí používat pro všechny sluchově postižené termín „neslyšící““ (Hrubý, 1997, s. 31)

Doležalová (2012) rozděluje jedince se sluchovým postižením do těchto skupin:

1.1.1 Neslyšící

Dle zákona č. 155/1998 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, který je ve znění zákona č. 384/2008 Sb. (v úplném znění zákon číslo 423/2008 Sb.), považujeme za neslyšící osoby, „které neslyší od narození, nebo ztratily sluch před rozvinutím mluvené řeči, nebo osoby s úplnou či praktickou hluchotou, které ztratily sluch po rozvinutí mluvené řeči, a osoby těžce nedoslýchavé, u nichž rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně porozumět mluvené řeči sluchem“.

„Tito lidé jsou na svou jedinečnost vycházející z hluchoty hrdí, a jak již bylo zmíněno v první kapitole, nazývají sami sebe Neslyšícími (s velkým N na začátku slova)“ (Horáková, 2012, s. 110)

S ohledem na své postižení nepoužívá většina neslyšících mluvenou řeč, ale dorozumívají se znakovým jazykem. Problém může nastat, pokud se slyšícím rodičům narodí neslyšící dítě. Rodiče si musí osvojit znakový jazyk, protože jinak by nebyli schopni předat svému potomkovi znalosti a dítě by jejich pokynům nerozumělo. Doležalová (2012) ve své publikaci uvádí: „V důsledku omezení komunikačních kompetencí se mohou projevit obtíže v pochopení významu chování jiných lidí, tzn. jejich postojů a pocitů, dále potíže v porozumění různým sociálním situacím, ale také

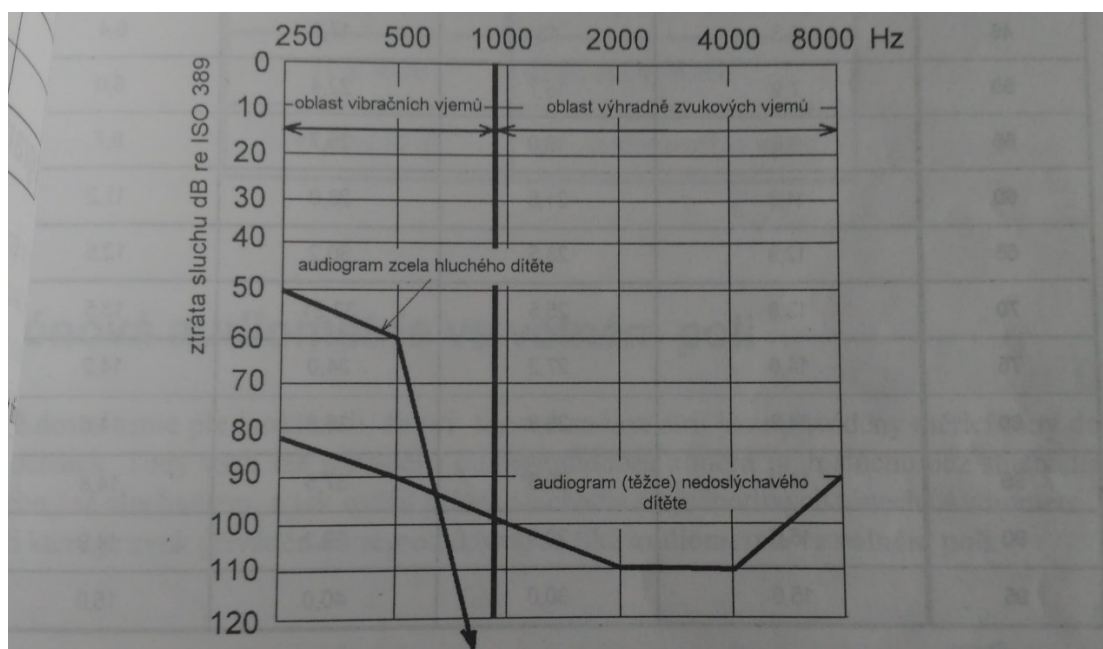
problém s vyjádřením vlastních potřeb a emočních prožitků.“ Tomuto problému se dá předejít tak, že rodiče budou vědomě komunikovat se svým dítětem ve znakovém jazyce už od raného věku. Dítě si tak osvojí jazyk stejně rychle jako slyšící dítě mluvenou řeč. Doležalová (2012) dále zmiňuje vhodné doplnění znakového jazyka dalšími komunikačními systémy a v neposlední řadě se pokusit i o rozvoj mluvené řeči.

1.1.2 Nedoslýchaví

Skupina nedoslýchavých osob je velmi heterogenní. Tvoří ji lidé, kteří jsou schopni pomocí sluchadla porozumět mluvenému slovu nebo téměř normálně slyší.

„Z pedagogického hlediska se za nedoslýchavého považuje jedinec, jehož sluchové postižení způsobuje narušení sluchového vnímání do takové míry, že pomocí sluchadel může vnímat mluvenou řeč, a i když omezeně, přesto může akustickou zpětnou vazbou kontrolovat vlastní řeč“ (Leonhardt, 2001 in Doležalová, 2012, s. 22).

Rozdíl mezi nedoslýchavým a neslyšícím člověkem zjistíme pomocí audiogramu. Toto zařízení zobrazuje rozsah jednotlivé ztráty pro každé ucho a celkovou úroveň sluchu pacienta.

Audiogram neslyšícího a nedoslýchavého

Obr. 1 (Hrubý, 1998, s. 53)

Skupinu nedoslýchavých tvoří z velké části hlavně staří lidé. Důsledkem stárnutí se každému člověku zvyšuje práh slyšení. Právě tato skupina lidí (seniorů) je podle Hrubého (1997) motorem, který žene výrobce sluchadel k neustálému zdokonalování

jejich parametrů. Díky této pomůcce mohou jedinci, u kterých se postižení projevilo v raném věku, zvládnout mluvený jazyk na úrovni hlavního komunikačního systému.

Podskupinou jsou nedoslýchaví, jejichž sluchové postižení se vyskytlo až v pozdějším věku (v mládí, v dospělosti, ve stáří) – postlingválně nedoslýchaví dospělí, mají největší problém vyrovnat se s náhlou společenskou situací. Své postižení mohou někteří dlouho odmítat a bránit se kompenzačním pomůckám (sluchadlům). V takové situaci je důležitá podpora, empatie a trpělivost ze strany rodiny a nejbližšího okolí. Svou komunikaci někteří doplňují znakovanou češtinou, prstovou abecedou, odezíráním nebo znakovým jazykem.

1.1.3 Ohluchlí

„Do této kategorie patří děti, mladiství a dospělí lidé, u kterých totální nebo praktická hluchota nastala po ukončení spontánního osvojení řeči (tedy postlingválně)“ (Leonhardt, 2001 in Doležalová, 2012, s. 24)

Tito lidé ovládají mluvený jazyk, ale není jim umožněna zpětná sluchová vazba. Dle Hrubého (1997) je jejich problém psychický, protože znají zvuk a velmi ho postrádají. Většina postlingválně ohluchlých osob je kandidátem na kochleární implantaci, jenž jim umožní vrátit sluchové vjemy. Důležitým faktorem je doba ztráty sluchu. Starším lidem může dělat problém naučit se znakový jazyk či odezírat.

Doležalová (2012) uvádí komunikační prostředky umožňující snadnější komunikaci, zapojení do společnosti a získávání informací. Řadí sem „psací telefony, faxy, teletext, skryté titulky v televizi, notebooky, elektronickou poštu, internet, využití služeb simultánního přepisu mluvené řeči atd.“.

1.1.4 Uživatelé kochleárního implantátu

Skupina osob, jenž podstoupila kochleární implantaci, se dá rozdělit na dvě podskupiny. Děti, které se narodily prelingválně neslyšící a ohluchlé osoby. U neslyšících dětí se předpokládá rozvoj mluveného jazyka tak velký, aby v pozdějším věku nepotřebovali používat znakový. Tento vývoj je ovlivněn několika faktory (typ a stupeň sluchového znevýhodnění, věk, nadání pro řeč, povaha, inteligence, aj.) a je možný jen za předpokladu, že dítě kochleární implantát používá. V některých případech nemusí být orální metoda ta pravá (např. kombinované postižení, nepoužívání kochleárního implantátu nebo uživateli chybí nadání pro řeč), proto je lepší zvolit vizuálně-motorický komunikační systém – např. znakový jazyk.

U ohluchlých osob záleží na době trvání hluchoty, pokud se jedná o krátké rozmezí, je velká šance, že takový člověk naváže na své sluchové zkušenosti.

2 Sluchové postižení

V následující kapitole bych se ráda zabývala obecně sluchovým postižením jeho klasifikací a diagnostikou.

2.1 Etiologie sluchového postižení

„Sluchové postižení je následkem organické nebo funkční vady (resp. poruchy) v kterékoli části sluchového analyzátoru, sluchové dráhy a sluchových korových center, případně funkcionálně percepčních poruch“ (Slowik, 2007, s. 72).

Doležalová (2012) uvádí dělení na vrozené a získané postižení, přičemž se raději přiklání k terminologii Strnadové (2002), kdy je *„vhodnější užívat pojmy endogenní a exogenní příčiny sluchového postižení, které umožňují klasifikovat sluchové postižení na základě příčin a to bez ohledu na stupeň postižení a na dobu jeho vzniku“*.

Horáková (2012) dělí vrozené vady na geneticky podmíněné a kongenitálně získané. Autorka uvádí, že mezi geneticky podmíněné vady z 80 – 90 % patří onemocnění způsobené autozomálně recesivní formou, což znamená, že účinek jediného genu stačí, aby se projevil znak nebo vada. K přenosu dominantně dědičné choroby na potomka stačí výskyt u jednoho z rodičů. Horáková (2012) zmiňuje jako jeden z nejčastěji se objevujících gen GJB2 pro connexin 26 (jedná se o protein, jenž je důležitý pro funkčnost vnitřního ucha), jehož mutace je přenášena zhruba každým třicátým člověkem. Typičtí jsou dva slyšící rodiče, kteří mají pár obsahující jeden zdravý a jeden poškozený gen, který předají svému potomkovi. Sluchová vada se nemusí vyskytovat jen izolovaně, ale může být součástí jiného postižení například Usherova syndromu¹. Kongenitálně získané vady dělí dále autorka na prenatalně nebo perinatálně vzniklé vady. Jak už z názvu „prenatální“ vyplývá, jedná se o vady získané v průběhu těhotenství na základě negativních vlivů hlavně v prvním trimestru (například rentgenové záření, onemocnění matky toxoplazmózou nebo vliv toxických látek). Za perinatální se považují vady vzniklé v důsledku protrahovaného

¹ Usherův syndrom – jedná se o genetické onemocnění, které postihuje zároveň zrak i sluch. Projevuje se sluchovým postižením již od narození nebo raného věku dítěte, zrakové vada se přidružuje až v pozdějším věku (dospívání, dospělost). Mezi typické projevy zrakového postižení patří šeroslepost, světloplachost nebo zúžené zrakové pole. Syndrom rozdělujeme na pět typů a doposud neexistuje žádná léčba. (Usherův syndrom. *LORM Společnost pro hluchoslepotu* [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <http://www.lorm.cz/download/HMN/obsahCD/hluchoslepotu.html#usheruv-syndrom>)

porodu, asfyxie, nízké porodní váhy, krvácení ve vnitřním uchu (konkrétně v labyrintu) nebo výše zmiňovaná nekompatibilita matky a dítěte Rh-faktoru v krvi.

Exogenní příčiny jsou vlivy vnějšího charakteru a mohou ovlivnit vznik sluchového znevýhodnění v jakékoliv fázi vývoje jedince (onemocnění matky v těhotenství, onemocnění či úraz po narození nebo v pozdějším věku. Postnatální vady sluchu dělíme na získané před fixací a po fixaci řeči.

Prelingvální vada značí pojem, kdy dítě získá sluchovou vadu do konce šestého roku života, a tudíž u něho není dokončen vývoj slovní zásoby. Podle Doležalové (2012) má tato vada dopad na komunikační schopnosti dítěte z důvodů přerušení vývoje řeči a rozpadu již získaných řečových dovedností v důsledku absence zpětné sluchové kontroly.

„Příčinami sluchových vad v tomto období jsou infekční choroby dítěte – často virového charakteru, jako je zánež mozkových blan, meningoencefalitida, příušnice, herpetické infekty apod. Dále se může jednat o traumata, úrazy hlavy, poškození mozku mechanického charakteru, opakované hnisavé záněty středního ucha apod.“ (Horáková, 2012, s. 20)

Postlingválně získaná sluchová vada se může objevit kdykoliv po ukončení období vývoje řeči, to jest zhruba po šestém roce od narození. Horáková (2012) publikuje možné příčiny, které je mohou způsobit.

„Mezi možné příčiny se řadí poranění v oblasti hlavy a vnitřního ucha, působení silné dlouhodobé hlukové zátěže (od 85 dB výše), která nevratně poškozuje sluchové buňky, hlučné pracovní prostředí, akustické trauma, hormonální a metabolické poruchy, degenerativní onemocnění apod.“ (Lejska, 2003 in Horáková 2012, s. 20)

Doležalová (2012) upozorňuje na potřebnost brzké logopedické intervence, aby bylo možné zachovat v nejvyšší možné kvalitě a míře zakořeněné řečové návyky. Řadí sem dále ohluchlost a stařeckou nedoslýchavost.

2.2 Klasifikace sluchového postižení

Klasifikaci sluchového postižení můžeme rozdělit do několik kategorií, kterými jsou doba vzniku vady, místo vzniku postižení, etiologie a stupeň intenzity.

Slowík (2007, s. 74) rozděluje kategorie podle typu postižení na převodní, percepční a smíšené vady. Převodními vadami se rozumí postižení vnějšího a středního ucha, u kterého nikdy nedojde k absolutní hluchotě. Za percepční vadu se považuje postižení vnitřního ucha a centrální nervové soustavy, ke kterému došlo v důsledku úrazu hlavy, nakažením

zarděnkami, toxoplazmózou či nekompatibilitou Rh faktoru v krvi dítěte a matky. Za vady smíšené pak Slowík považuje kombinované postižení percepčních a převodních vad sluchového ústrojí.

Hádková ve své publikaci (2016, s. 26 a 27) pojmenovává převodní vady jako konduktivní a percepční vady jako senzorineurální. Pokud osoba trpí konduktivní vadou, slyší pouze zvuky hluboké a z mluveného projevu mizí nepřízvučná slova a koncové slabiky. Takový jedinec slyší špatně mluvenou řeč, ale šeptanou velmi dobře. Hádková uvádí, že v dnešní době se většina převodních vad dá operativně řešit a jedná se tedy o poruchy, ne vady, které by měly trvalé následky.

U senzorineurální vady dochází k postižení vnitřního ucha, konkrétně blanitého labyrintu, sluchového nervu nebo vláskových buněk.

V tomto případě, který bývá častější, ztrácí člověk slyšitelnost vysokých tónů postupně k nižším. V mluvené řeči hlasitě pronášené slyší hlas, ale nerozeznává jednotlivé elementy řeči. (Hádková, 2016, s. 27)

Mezi percepční vady se řadí i stařecká nedoslýchavost neboli presbyakuzie. Jedná se o postupnou ztrátu sluchu, která je zapříčiněna postupným odumíráním vláskových buněk, jež jsou nenahraditelné. Presbyakuzie postihuje zejména osoby starší šedesáti let. I když Hrubý (1998) uvádí, že touto vadou trpí čím dál tím více mladších osob od dvacátého roku života v důsledku velkého množství hluku v životním prostředí.

Podle stupně intenzity sluchové ztráty rozlišuje osoby se sluchovým znevýhodněním na nedoslýchavé, neslyšící a ohluchlé (viz. Kapitola 1.1).

Světová zdravotnická organizace (WHO²) vydala v roce 1980 doporučenou klasifikaci stupňů sluchového postižení. Důležitým kritériem je, o kolik dB je snížena percepce zvuků u člověka se sluchovým postižením oproti normě. Sluch většinové populace se pohybuje v rozmezí 0 – 25 dB, kdy nula představuje normu, to znamená absolutně neporušený sluch. Vadu větší než dvacet pět decibelů, označuje WHO za lehké postižení, jehož hranice se pohybuje mezi 26 – 40 dB a dá se plně kompenzovat sluchadly. U středně těžkého postižení je ztráta sluchu 41 – 60 dB. Těžká vada sluchu se pohybuje v rozmezí 61 – 80 dB, pokud má osoba úbytek větší než 81 dB jedná se o velmi závažné postižení.

² WHO – World Health Organization, v překladu Světová zdravotnická organizace

Další kategorie sluchových vad uvádí Ministerstvo práce a sociálních věcí ve vyhlášce č. 284/1995 Sb. Normální sluch je vymezen stejně jako v klasifikaci WHO 0 – 25 dB. U lehké nedoslýchavosti se již hranice vady mění, Světová zdravotnická organizace uvádí rozmezí 26 – 40 dB, zatímco MPSV označuje lehkou nedoslýchavost už od dvaceti decibelů. Střední nedoslýchavost (41 – 55 dB) pak označuje jako středně těžkou nedoslýchavost. Těžká nedoslýchavost začíná dle zákona již na 56 dB a hraničí na 70 dB. Za praktickou hluchotou vnímá člověka se sluchovým postižením, který vnímá mluvenou řeč, ale nerozumí jí a jeho ztráta slyšení je 71 – 90 dB. Osoba s absencí sluchu větší než devadesát decibelů není schopná vnímat jakékoliv zvuky, pouze vibrace a ve vyhlášce je tato kategorie označována jako úplná hluchota.

Podle hloubky sluchového postižení můžeme vady rozdělit na nedoslýchavost, hluchotu a ohluchlost. Jak jsem již zmiňovala výše, nedoslýchavost dělíme na lehkou, střední a těžkou. Pro nedoslýchavost jsou charakteristické zbytky sluchu, které se dají využít za použití správných kompenzačních pomůcek ve výchově, vzdělávání, ale hlavně i ve výstavbě mluvené řeči.

Hluchotu lze dělit na praktickou a úplnou. Praktická hluchota je stav, kdy má jedinec se sluchovým postižením zbytky sluchu tak malé, že je nelze využít k vybudování řeči, ani za předpokladu použití adekvátních pomůcek. Při úplné neboli totální hluchotě nedojde u postiženého jedince k žádnému sluchovému vjemu ani při nejsilnějším zvukovém podnětu. Ohluchlostí nazýváme stav, kdy člověk ztratí sluch až v průběhu života, například z důvodu úrazu hlavy či stáří (presbyakuzie).

2.3 Diagnostika sluchového postižení nebo vady

Hrubý (1997) uvádí tři základní kroky při diagnostikování sluchového postižení. Řadí sem odhalení, zjištění velikosti a příčinu vady. Oborem věnující se diagnostice sluchu je audiologie. Tato věda se zabývá také fyziologií, patologií, rehabilitací a prevencí sluchových vad. Jedná se o disciplínu spadající pod medicínské obory, jenž spadá pod otorinolaryngologii nebo foniatrii. V audiologii je nutná spolupráce také s neurologií, fyziologií a v rámci rehabilitace a vzdělávání je potřeba pracovat i se speciálními pedagogy, konkrétně s logopedy a surdopedy.

„Oblast zvuků, které je slyšící člověk schopen vnímat, rozlišovat, příp. jim rozumět, je možné popsat pomocí dvojice údajů – intenzity a frekvence. Sluchové buňky reagují na zvuky ve frekvenční oblasti 20 – 20 000 Hz. Pro běžný život člověka je nejdůležitější oblast

125 – 8 000 Hz. Pro komunikaci je důležitá oblast, kde se nachází hlavní část akustické energie řeči, tj. 500 – 2 000 Hz. Tyto frekvence nazýváme frekvence řečové.“ (Horáková, 2012, s. 22)

Lejska (in Horáková, 2012) doplňuje informaci, že postižení sluchu v této oblasti má nejhorší vliv na verbální komunikaci.

Mezi hlavní cíle komplexní péče je dle Doležalové i Hrubého včasná diagnostika sluchového znevýhodnění, jejíž zanedbání může vést k četným zdravotním, ale i sociálním problémům.

„Odhalení vady sluchu v prvních měsících života umožňuje získat čas pro volbu vhodných lékařských, výchovných, vzdělávacích a rehabilitačních postupů, nezbytných pro zajištění přirozeného vývoje.“ (Souralová, 2005 in Horáková, 2012)

V současné době není v České republice zákonem ustanovený celoplošný screening sluchu u novorozenech dětí, ale ve většině porodnic jej u novorozenců provádějí automaticky spolu s dalšími vyšetřeními.

Jedním ze způsobů, jak určit velikost ztráty sluchu je pomocí kmitající ladičky. Díky této pomůcce vzniklo v minulosti několik vyšetření, které jsou známé jako Weberův test, Rinného zkouška či Schwabachův test. Bohužel ani jedna ze zmiňovaných zkoušek nedokáže určit přesný stupeň ztráty sluchu, to dokáže jen audiometrické vyšetření.

„Audiometrické vyšetření určení prahu sluchu čistými tóny pro vzdušné a kostní vedení, speciální nadprahové testy, slovní nebo řečovou audiometrii, impedancetrii, vyšetření stapediálního reflexu a v nejširším slova smyslu i testy elektrofyzilogické, kochleografii, vyšetření kmenových, středně latentních a pozdně latentních odpovědí mozkové kůry na zvukové podněty“ (Novák, 2003 in Doležalová, 2012, s. 19).

Každý z nás si prošel minimálně jednou za život vyšetřením sluchu. Horáková (2012) uvádí, že u dětských pacientů by toto vyšetření mělo probíhat poprvé ve 3 měsících, kdy se sledují hlavně novorozenečtí reflexe na hlasité podněty, zaharašení chrastítka či pátrací reflex (otočení hlavy za zvukovým efektem). Důležité je, aby vyšetřované dítě nevidělo předmět vydávající zvuk a podnět byl krátkodobý, ale zároveň dostatečně intenzivní. Mezi devátým a dvanáctým měsícem a poté ve 3 letech probíhá další vyšetření, při kterém jsou sledovány reakce na tiché zvukové efekty a pátrací reflex. Před nástupem do školy, by měla proběhnout poslední sluchová zkouška u pediatra. Vyšetření může samozřejmě proběhnout

i v jinou dobu například pokud mají rodiče či učitel podezření na poruchu slyšení, při častých zánětech ucha nebo poranění hlavy dítěte.

Dělení základní vyšetřovacích metod subjektivní zkoušky sluchu podle Lejsky, (2003 in Doležalová, 2012, s. 19). Je nutné zmínit, že u subjektivních zkoušek je velmi potřebná spolupráce pacienta s vyšetřujícím lékařem.

2.3.1 Klasická sluchová zkouška

Vyšetřující posuzuje stav sluchu i porozumění na základě opakování slov, která předřiká postiženému. Hodnotí vzdálenost, ze které jsou slova vyslovována, dále odlišnost mezi vysokofrekvenčními a hlubofrekvenčními slovy a rozdíly mezi hlasitou a šeptanou řečí. Za slova s hlubokou frekvencí se považují taková, která obsahují samohlásku „u“, například bouda, dub, houba, kůl, úvod. Dále sem patří i slova obsahující středovou samohlásku „a“ nebo „o“, tj. brambora, nálada, ohrada, závora. Vysokofrekvenční slova jsou taková, jenž obsahují zbylé hlásky „i“, „e“ a sykavky (měsíc, sýr, semínko, aj.). Tímto způsobem je schopen vyšetřující lékař určit míru sluchové vady, její typ, i jestli převažuje spíše slyšení vysokých či hlubších tónů. Je vhodná použít i u dětí, ve věku od tří let, které jsou ochotny spolupracovat s lékařem.

2.3.2 Subjektivní audiometrie

Jedná se o audiometrické vyšetření, jehož výstupem je audiogram (písemný záznam).

Z něj je možné vyčíst prahové hodnoty sluchu na různých frekvencích, nejčastěji zde najdeme hodnoty 125 – 8 000 Hz (svislé čáry). Intenzivní hladiny jsou zaznamenány od -10 do 120 dB (vodorovné čáry). (Lejska, 2003, in Horáková, 2012, s. 28)

Rozlišujeme tónovou a slovní audiometrii.

Tónová audiometrie

Vyšetřovanému je skrz sluchátka pouštěn čistý tón, který je postupně zesilován až do míry, kdy jej pacient slyší. Horáková (2012) definuje čistý tón, jako zvuk tvořený jedinou frekvencí, jenž se v běžném životě vyskytuje jen velmi zřídka. Podle Lejsky (2003) začíná počáteční frekvence tónu na 1000 Hz, což je prahová hranice intenzity sluchu pro tuto frekvenci. Při vyšetření se dále pokračuje i v dalších frekvencích – vyšších i nižších.

Tónová audiometrie do sluchátek nás informuje o typu sluchové poruchy nebo vady a o sluchovém prahu. (Lejska, 2003 in Doležalová, 2012, s. 19)

Druhou částí je vyšetření kostního vedení, kdy se pacientovi přiloží na kost za boltcem kostní vibrátor, ten kost rozkmitá a v buňkách vnitřního ucha vznikne sluchový vjem.

Jakmile vyšetřovaný pacient uslyší daný zvuk, dá to na vědomí lékaři či audiologické sestře předem domluveným signálem, například zvednutím ruky.

Slovní audiometrie

Lejska (in Doležalová, 2012) uvádí, že se jedná o vyšetření, které odhaluje rozsah rozumění řeči, při kterém se používá sestava deseti náhodně vybraných slov. Tyto slova musejí splňovat kritéria vybraných disciplín, jimiž jsou fonetika, fonologie a lingvistika.

Horáková (2012) to dále rozvádí a upozorňuje, že v souboru slov je stejné zastoupení podstatných jmen, sloves a jiných slovních druhů. Dle Lejsky (2003) má každé slovo deseti procentní podíl, tudíž porozumění všem slovům znamená stoprocentní úspěšnost při zkoušce.

Speciální nadprahové testy

Doležalová (2012) ve své publikaci zmiňuje také speciální testy, které pomáhají rozlišit kochleární³ a retrokochleární⁴ patologie.

2.3.3 Objektivní audiometrie

U vyšetření těchto typů není potřebná spolupráce mezi pacientem a lékařem, je proto vhodné pro kohokoliv.

Tympanometrie

Jedná se o vyšetření, kdy je měřen tlak za a před bubínkem. Jehož výsledek nás dle Horákové (2012) informuje o celistvosti a tuhosti bubínku, stavu podtlaku či přetlaku ve středním uchu, stavu tří kůstek – kladívka, kovádlíky a třmínku, ale také i o přítomnosti tekutiny ve středouší. Na základě výsledku vyšetření je lékař schopen vyhodnotit typ nedoslýchavosti.

Využívá se u dětí všech věkových kategorií a podle typu tympanometrické křivky se dá usuzovat na možný podíl převodní složky při stanovení sluchového prahu. (Myška, 2007, in Doležalová 2012)

³ Kochleární: druh percepční vady, nejčastěji jde o poškození hlemýžďe, kdy se etiologicky může jednat o presbyakuzi, sociakuzi, Ménièreovu chorobu, ischemické nebo toxické poškození vnitřního ucha (Hádková, 2016, s. 28)

⁴ Retrokochleární: druh percepční vady, kdy se jedná o poškození sluchového nervu a jeho jader, nejčastěji se jedná o zánět, trauma či tumor. (Hádková, 2016, s. 28)

BERA (Brainstem evoked response audiometry)

Podle Nováka (in Doležalová, 2012) se u této vyšetřovací metody můžeme setkat s nejednotnou terminologií. U nás se převážně používá zkratka BERA, ale ve světě jsou užívány například názvy BAEP (Brain Auditory Evoked Potencial), ABR (Auditory Brainstem Response) nebo BSER (Brainstem Potentials) a jim podobné.

Jde o vyšetření za pomoci evokovaných potenciálů. Výhodou tohoto měření je, že se většinou provádí ve spánku, celým měřením tak můžeme zjistit nejen sluchový práh, ale i funkci mozkového kmene.

„Tato metoda měří elektrický impuls, který je vyvolán na základě akustické stimulace.“ (Doležalová, 2012, s. 20)

Horáková dodává, že toto vyšetření je vhodné pro jedince, kteří nejsou schopni absolvovat audiometrické vyšetření (osoby s mentálním či kombinovaným postižením nebo děti).

OAE (otoakustické emise)

Metoda využívá funkčních vláskových buněk v Cortiho ústrojí uvnitř vnitřního ucha, které jsou vyvinuty již před narozením dítěte. Tyto buňky reagují na sebemenší podráždění zvukem. Jejich odpověď je možné změřit již několik hodin po narození.

„Výbavnost emisí nás informuje o normálním sluchu, nevylučuje ovšem poruchu sluchu způsobenou selektivním poškozením zevních vláskových buněk nebo poruchou v oblasti sluchové dráhy. V případě nevýbavnosti se může jednat o sluchové postižení, nelze ovšem ještě stanovit místo poruchy (převodní/percepční), ani její stupeň.“ (Horáková, 2012, s. 28)

Vyšetření není limitované denní dobou (může se provádět kdykoliv), postavením či polohou těla ani pohlavím pacienta. Doležalová (2012) uvádí, že OAE je možné zaznamenat u všech věkových skupin a jedná se o nejčastější vyšetřovací metodu při zjišťování existence sluchového postižení u malých dětí. Lejska (2003 in Doležalová, 2012) upozorňuje, že je nutné provést u dítěte vyšetření BERA, pokud OAE vyjde několikrát negativně, to znamená, že se při vyšetření nepodaří nalézt odpovědi vnějších sluchových buněk. Dojde-li při prvním zkoušce otoakustických emisí k negativnímu výsledku, opakuje se metoda znovu po několika týdnech.

NN-ABR (Notched-Noise Auditory Brainstem Response)

Horáková (2012) popisuje toto vyšetření jako metodu vycházející z měření EEG⁵ aktivity sluchových drah.

„Jedná se o specifický způsob hodnocení odpovědí na stimulaci pomocí testovacího tónu v mezeře (notch) na nosném šumu (noise) – odtud název vyšetření.“ (Horáková, 2012, s. 29)

Výsledek kompletního vyšetření nevyhodnocuje automaticky počítač, ale nýbrž sám lékař, který je tudíž za vyhodnocení plně zodpovědný. Vyšetřované dítě po celou dobu testu uspané.

SSEP (Steady State Evoked Potentials)

Jde o metodu vyšetření ustálených evokovaných potenciálů. Vyšetření probíhá za pomoci speciálního přístroje, který je schopen, jak uvádí Horáková (2012), měřit frekvenci v rozsahu 250 – 8 000 Hz na stupnici slyšení od deseti do sto pětadvaceti decibelů.

Výsledky vyšetření jsou zaznamenány do grafu, z něhož je dle Myšky (2007) možné odvodit odhadovaný audiogram prahového slyšení.

„Tato metoda nám umožňuje u velmi těžkých percepčních vad sluchu stanovit zbytky sluchu na hlubokých frekvencích, které by při vyšetření kmenových potenciálů nebyly zachyceny. Vyšetření SSEP provádíme ve spánku navozeném chloralhydrátem nebo ve výjimečných případech i v celkové anestezii.“ (Myška, 2007, s. 93)

⁵ EEG - Elektroencefalografie je diagnostická metoda používána k záznamu elektrické aktivity mozku. EEG se řadí mezi neinvazivní metody. (Elektroencefalografie – WikiSkripta. [online]. Dostupné z: <https://www.wikiskripta.eu/w/Elektroencefalografie>)

3 Poradenský a vzdělávací systém pro osoby se sluchovým postižením

V této části své práce bych ráda popsala celkový systém vzdělávání dítěte se sluchovým postižením od novorozence až po dospělého jedince. Jak už z názvu vyplývá, zaměřím se na část, která spadá do sektoru školství, ale také na vysokoškolské studium a služby sociální, kam patří raná péče. V úvodu kapitoly bych chtěla vyzdvihnout roli rodiče jako hlavního aktéra na začátku života dítěte a jak je důležitá informovanost a komunikace mezi rodiči, lékaři nebo pracovníky středisek rané péče. Dále popíši možnosti vzdělávání v mateřské, základní i střední škole, jak ve speciální, tak v běžné. V závěru kapitoly uvedu varianty terciárního vzdělávání, které se nabízejí osobám se sluchovým postižením.

3.1 Raná péče a její střediska

Nejvýznamnějšími osobami v počátcích vzdělávání dítěte se sluchovým postižením jsou rodiče. Aby mohli být dobrými učiteli, potřebují k výchově jejich potomka informace, které by jim pomohly vstřebat šok, že se jim narodilo dítě s poruchou či vadou. Především jsou důležité konkrétní poznatky o sluchové vadě, celkovém zdravotním stavu dítěte a jaké možnosti existují v jeho vývoji a komunikačních schopnostech. Všechna tato fakta by se rodiče měli dozvědět od lékařů nebo pracovníků středisek rané péče. Chvátalová (2012) ve své publikaci píše, že raná péče o děti se sluchovým postižením je u nás rozvíjena již od začátku 70. let minulého století.

„Formou hry a přiměřených aktivit je úkolem rané péče ve spolupráci s rodinou rozvíjet přiměřeně a harmonicky všechny potenciální schopnosti, dovednosti dítěte, podporovat přiměřený rozvoj jeho osobnostních vlastností a speciálně-pedagogickými metodami rozvíjet jeho řečové schopnosti komunikační dovednosti.“ (Chvátalová, 2012, s. 80)

Holmanová (2002) upozorňuje rodiče, aby se při podezření poruchy sluchu u dítěte poradili co nejdříve s pediatrem, který je doporučí na odborné pracoviště a radí jim, aby v žádném případě nevyčkávali, zda porucha sama postupem času odezní. Uvádí také, že postižení může ovlivnit celou rodinu, její očekávání i režim.

Raná péče se zaměřuje také na pomoc ostatním příbuzným a nejen rodičům znevýhodněného dítěte. Umožňuje rodičům setkávat se s ostatními rodinami, které mají stejně postižené děti a mohou tak „nováčkům“ předat své zkušenosti v rámci rehabilitace, ale také ze života. Pro tyto účely jsou pořádány kurzy a pobyty, kde se mohou s jinými rodinami seznámit. Rodiče, kteří absolvují tyto kurzy, jsou poté pozitivněji naladěni, když zjistí, že nejsou jediní, co mají problémy a že si stejnou cestou museli projít i jiné rodiny.

„Byl kontakt s rodiči podobně postižených dětí pro vás důležitý?“

„To bychom doporučili každému, právě kontakt s rodiči, kteří jsou v podobné situaci, prošli si tím. Ti nás také pozvali k sobě domů, půjčili a dali nám spoustu materiálů, řekli nám, jak s dětmi logopedicky pracovat. Lékaři nám totiž řekli, že na logopeda je ještě brzy.“ (Výpověď Eliščiny maminky in Chvátalová, 2012, s. 62)

Důležitým bodem, v němž mohou pracovníci střediska rodičům poradit a pomoci, je rozhodnutí vybrat správný komunikační přístup, ve kterém se budou rodiče a dítě vyjadřovat (totální, bilingvní či auditivně orální). Volba komunikační metody může totiž ovlivnit celou rodinu. Totálním přístupem se rozumí komunikace výhradně ve znakovém jazyce. Podle Holmanové (2002) může tato rehabilitační metoda být problémem zvláště u slyšících rodin, kdy je zapotřebí, aby znakový jazyk perfektně ovládala celá rodina, aby mohli všichni komunikovat s dítětem a to se necítilo odstrčené. Autorka dále uvádí, že některé rodiny využívají znakový jazyk jako pomocnou metodu, ale na dítě stále mluví a postupem času znaky nahrazuje mluvená řeč. Tato metoda bohužel u dítěte s vadou sluchu nevyužívá zbytky sluchu, proto jsou komunikační dovednosti takto vychovávaných dětí na velmi nízké úrovni. Další metodou, jež si mohou rodiče zvolit je bilingvální. Holmanová (2002) uvádí několik existujících směrů této metody, které se od sebe liší.

„Některé z nich, například ve Spojených státech amerických, propagují výchovu dětí ve znakovém jazyce; angličtinu se děti učí pouze písemnou formou. V některých školách ve Švédsku je rodičům neslyšících dětí doporučeno, aby se sami dobře naučili znakový jazyk a umožňovali komunikovat dětem přirozeně jejich „mateřským“, tedy znakovým jazykem. Mluvený jazyk si dítě osvojí až později ve škole.“ (Holmanová, 2002, s. 8)

V neposlední řadě existuje orálně auditivní metoda, kterou propagují a zastávají světoví i tuzemští logopedové. Holmanová (2002), uvádí, že se jedná se o metodu, jež využívá maximálně veškeré zbytky sluchu a snaží se je zesílit pomocí sluchadel nebo kochleárního implantátu tak, aby se postižené dítě dokázalo bavit a rozumět mluvené řeči. Holmanová (2002) publikuje, že ze zkušeností je reálné vést dítě k mluvenému jazyku od útlého věku a u většiny slyšících rodičů je tato cesta vybírána nejčastěji. Výsledky této metody jsou velmi úspěšné hlavně u pacientů, kteří jsou kandidáty na kochleární implantaci nebo ji už podstoupili.

Služby rané péče můžeme rozdělit do dvou skupin na terénní a ambulantní. Terénní služba probíhá formou konzultací, při nichž se pracovník centra vydá za rodinou domů a veškeré rehabilitace či předání informací probíhá v domácím prostředí. Při návštěvách je

kladen důraz na neporušení režimu celé domácnosti, aby vše probíhalo za nejprůzračnějších a nejprůzračnějších podmínek pro rodiče i dítě s postižením. Centrum poskytuje rodinám edukační i rehabilitační pomůcky. Veškeré služby rané péče pro novorozence až po sedmileté dítě jsou bezplatné a tudíž si je mohou dovolit i rodiny ze sociálně slabších vrstev.

Mezi střediska, která se věnují rané péči o sluchově postižené po celé České republice, patří Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s.

3.1.1 Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s.

Tamtam vznikl v roce 1990 pod názvem občanského sdružení Federace rodičů a přátel sluchově postižených, o. s. Jméno, pod nímž organizace dnes vystupuje, se změnilo v roce 2013. Centrum nabízí komplexní na sebe navazující služby pro rodiny s dětmi se sluchovým postižením v celé České republice. Kromě rané péče nabízí také sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, odborné sociální poradenství, informační a vzdělávací služby. Jejich hlavní sídlo je na Praze 5 (Stodůlky) v Hábově ulici.

3.2 Vzdělávání v mateřské škole

V současné době není v České republice povinná školní docházka do mateřské školy. Z toho vyplývá, jak uvádí Doležalová (2012), že někteří rodiče zůstávají se svými ratolestmi doma téměř až do sedmi let, kdy jdou do školy. Až zde se poprvé dítě setkává s kolektivem svých vrstevníků a prvním učitelem, jenž má být pro něj autoritou. Dle Doležalové (2012), ale k počátečnímu objevování, touze po hře a kontaktu se stejně starými dětmi dochází již ve třech letech. Uvádí také, že v kolektivu ostatních vrstevníků získá dítě nové zkušenosti a naučí se novým jazykovým podnětům související s hrou, prostředím a společnou prací, které mu okruh dospělých osob nemůže zajistit.

„Důležitou roli sehrává přirozená nápodoba chování druhých dětí, dodržování pevného programu s množstvím rituálů a sdílených norem, stejně tak vlídný, klidný, avšak důsledný přístup učitelky, ale hlavně zprostředkování určité situace dětem tak, aby ji rozuměly a byly ji schopny přijmout. To vše umožní, že dítě začne postupně přijímat autoritu učitelky, a naučí se přiměřeně prosazovat své potřeby a zároveň respektovat přání a potřeby ostatních dětí.“ (Doležalová, 2012, s. 74)

Pro rodiče dítěte se sluchovým postižením je velkým otazníkem výběr správného typu mateřské školy. Většina dětí potřebuje ke svému sociálnímu vývoji, jak píše Doležalová (2012), se naučit navazovat vztahy s jinými dětmi a osobami. Dítě se sluchovým

postižením má tuto cestu ztíženou kvůli nekvalitní zpětné vazbě sluchu či špatným komunikačním schopnostem, avšak i přes to se bez větších obtíží dokáže zapojit do kolektivu dětí ve školce, i když mu adaptace může trvat déle než ostatním.

Rodiče dětí se sluchovým postižením často zvažují integraci⁶ do běžné mateřské školy. Vhodným kandidátem pro integraci, je takové dítě, které je správně rehabilitováno, tj. má kochleární implantát nebo sluchadla, jež maximálně využívá a snaží se se svým okolím komunikovat mluveným jazykem – usiluje o to jej nejvíce napodobovat. Jedním z důvodů, proč rodiče stojí o integraci do běžné mateřské školy, je malý výskyt speciálních školek pro sluchově znevýhodněné. To pro některé rodiny znamená každý den někdy i několik desítek kilometrů dojíždění, jenž není pro všechny rodiče možné. Nabízí se varianta umístění malého dítěte na internát, to znamená odloučení dítěte od rodičů a jejich blízkých. Další příčinou výběru běžné školky je přání rodičů, aby dítě zapadlo do běžné společnosti a bylo jako všechny ostatní „normální“ děti. Rodiče přirozeně chtějí pro své dítě to nejlepší, přejí si, aby mělo stejné možnosti vzdělávání, později i pracovní uplatnění a jedinou odlišností by bylo jen sluchadlo za uchem či kochleární implantát.

Jungwirthová (2015) doporučuje domluvit si před nástupem do běžné mateřské školy informační schůzku s vedením, při níž by byli přítomní jak zástupci vedení školky a její pedagogové, tak i speciální pedagog či pracovník střediska rané péče, jenž s rodinou dlouhodobě spolupracuje a zná ji. Dále zmiňuje také možnost, kdy se schůzky rodiče neúčastní a přítomní jsou pouze zástupci mateřské školy a speciálně pedagogického centra či střediska rané péče. Každá schůzka má své výhody i nevýhody. Jungwirthová (2015) zmiňuje, že po logické stránce by rodiče měli být na schůzce přítomní, bohužel se ale plno rodin setkává s odmítavým až netaktním chováním ze strany vedení běžných mateřských škol. Na setkání bez přítomnosti rodičů se může ředitel otevřeně zeptat na další důležité informace, například zda dítě netrpí další přidruženou vadou, kterou by chtěli rodiče zatajit, jak je rodina spolehlivá v oblasti rehabilitace (tj. využívání kompenzačních pomůcek), jak by měli pedagogové přistupovat k dítěti, zda bude zapotřebí asistent pedagoga, jak se zachovat v případě zjištění, že dítě není pro integraci dostatečně zralé a hlavně jaké jsou komunikační schopnosti dítěte. To vše by měl odborník komplexně popsat a zodpovědět.

⁶ Integrace – proces charakterizující pomoc jednotlivému dítěti v zařazení se do kolektivu a přizpůsobení se režimu třídy. (Podpora inkluze. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/p-kap/podpora-inkluze>)

Hlavně u poslední zmiňované otázky týkající se komunikačních schopností, by se mohly řediteli dostat ze strany rodičů, stojících o integraci, zkreslené informace.

Podle výběru komunikačního systému⁷ si rodiče mohou vybrat, kde se bude jejich potomek vzdělávat. Pokud se nerozhodnou pro inkluzivní⁸ vzdělávání v běžné mateřské škole nabízí se možnost speciálních školek. Některé z nich jsou zřizovány pod základními a středními školami pro sluchově postižené. V Praze nalezneme čtyři: Bilingvální mateřská škola pro sluchově postižené Pipan, další se nachází v Radlicích při střední a základní škole pro sluchově postižené Výmolova, na Smíchově v Holečkově ulici nebo v Ječné ulici na Praze 2, obě taktéž zřízeny pod střední a základní školou. Každá ze speciální mateřských škol se snaží u dětí rozvíjet komunikační schopnosti, učitelé komunikují s dětmi všemi možnými komunikačními metodami, v Ječné ulici převládá orální přístup naopak v Holečkově spíše totální. V mateřské školce v Radlicích jsou 2 oddělení, kdy v jednom jsou děti vedeny bilingválně a ve druhém orálně. Tyto školky musí plnit kromě běžných funkcí také speciální úkoly, uvádí Doležalová (2012), protože je navštěvují děti ve věku od tří do šesti let s různě těžkými vadami sluchu a s různou délkou doby, kdy jsou v odborné péči speciálně pedagogického centra nebo střediska rané péče.

„Specifické úkoly mateřské školy: navazování komunikace, tvoření a rozvíjení hlasu, rozvíjení zrakového vnímání zaměřeného na nácvik odezírání, seznámení dítěte s možnostmi hmatového vnímání, rozvíjení jemné a hrubé motoriky, reedukace či edukace sluchu, rozvíjení řeči od nejranějšího věku a snaha vytvořit u dětí kladný vztah k mluvení, začátky čtení pomocí globální metody⁹, dosažení funkční komunikace s využitím

⁷ Komunikační systémy – ustanoveny v zákoně číslo 384/2008 Sb. o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, plné znění ve vyhlášce č. 423/2008 Sb. Podle tohoto zákona mají neslyšící a hluchoslepé osoby nárok, vybrat si takový komunikační systém, který jim bude nejvíce vyhovovat a jejich volba bude maximálně respektována širokou veřejností. Pojem komunikační systémy zahrnuje český znakový jazyk a další komunikační systémy vycházející z českého jazyka, tj. znakovaná čeština, prstová abeceda, vizualizace (artikulování jednotlivých slov, tak aby bylo možné odezírání) a písemný záznam mluveného jazyka. Mezi komunikační systémy hluchoslepých řadíme Braillovo písmo a Lormovu abecedu, daktylografiku, taktilní odezírání a vibrační metodu Tadoma.

⁸ Inkluze – „vytvoření diferencovaných podmínek různým dětem tak, že všechny – ač se svými schopnostmi mohou lišit – získají prostředí, které je optimálně rozvíjí a přitom mohou pracovat ve společné, výkonově heterogenní sociální skupině.“ Podpora inkluze. Národní ústav pro vzdělávání [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/p-kap/podpora-inkluze>

⁹ Globální metoda čtení – řadí se mezi analytické metody, tzn. dítě se učí od celku k jednotlivým částem. „Jejím autorem byl však belgický lékař Ovide Decroly, který ji zavedl pro děti duševně opožděné a pro děti předškolního věku. Teoretickým základem globální metody je tvarová psychologie, podle níž vnímá čtenář celky, jimž jsou podřízeny části. Proto globální metoda vychází z celku /věty nebo slova/ a zachovává ho tak dlouho, dokud žák sám nedojde vlastním vývojem k analýze. Žáci si opakováním měli zapamatovat obrazy tištěného písma, takže mohli rozumět textu, aniž by znali písmena. Cílem čtení nebyl tedy mechanický pochod tzn.

nonverbálních prostředků – mimiky, gestikulace a přirozených posunků, případně znakového jazyka. “ (Sobotková, 2003 in Doležalová, 2012, s. 75)

Jedním z důvodů, proč si rodiče vybírají speciální školku, je menší počet dětí ve třídě. Jungwirthová (2015) to potvrzuje, zároveň ale upozorňuje, že většina z nich nemusí mluvit vůbec nebo velmi špatně například kvůli další přidružené vady, poruch chování či špatného sociálního zázemí. Další věcí, která vede rodinu k výběru speciální školky, je logopedická péče. Naneštěstí si někteří rodiče myslí, že pokud jejich potomkovi bude poskytována tato péče ve školce, odpovědnost za logopedii v domácnosti z nich odpadá. Tak tomu ovšem není, i když se bude jednat o logopedickou třídu, tak řečová cvičení mohou probíhat ve skupinkách. Logopedická cvičení by měly být návodem pro rodiče, jak pracovat s jejich sluchově postiženým dítětem, aby se rozvíjela řeč, uvádí Jungwirthová (2015).

„Má-li mít logopedie nějaký efekt, musí být jeden z rodičů vždy přítomen a sledovat, jak a co se dělá, ptát se proč a všechny tyto informace pak používat při běžné každodenní komunikaci s dítětem doma. “ (Jungwirthová, 2015, s. 54)

Dalším z argumentů, proč byla ze strany rodičů zvolena speciální místo běžná mateřská škola, je myšlenka nebo možná někdy i obava či strach, že by to dítě v „normální“ školce nezvládlo. Pokud rodina nemusí řešit finanční problémy, doporučuje Jungwirthová (2015), aby matka zůstala s dítětem ještě rok doma a procvičovali společně slovní zásobu během běžných denních aktivit, zmiňuje příklad dítěte, které má kochleární implantát od dvou let a ve třech letech není jeho slovní zásoba a řeč natolik rozvinutá, aby nastoupilo do školky. S obavou nezvládnutí běžné mateřské školy a zvolení speciální školky, může být spojena také varianta, kdy dítě kromě sluchového postižení může trpět také nějakou jinou přidruženou vadou, například mentálním či zrakovým postižením.

Jungwirthová (2015) mezi další důvody uvádí také naučení se znakového jazyka, který je pro některé děti důležitý pro další vzdělávání. Jedná se o děti z neslyšících rodin, kde si rodiče nepřejí kochleární implantát nebo jedince, u kterých není možné provést implantaci, a sluchadla jim nepomáhají. U dětí, kde je dobrá kompenzace sluchu, je důležité používání znaků okolo prvního a druhého roku života, při nástupu a rozvoji řeči se pak ve znakování polevuje, píše Jungwirthová (2015).

Volba vzdělávání v mateřské škole je dobrovolná a záleží především na rodičích, jak se rozhodnou, svůj výběr by ale měli prodiskutovat i se speciálním pedagogem či s pracovníkem centra rané péče. Po několika letech strávených v mateřské školce čeká rodinu postiženého dítěte další rozhodování a to při výběru základní školy.

3.3 Vzdělávání na základní škole

Stejně jako u volby mateřské školy i výběr správné základní školy, je pro rodiče velkým problémem. Jedinou, ale za to zásadní odlišností od mateřské školky je povinná školní docházka. Rodiče jsou v nekončícím koloběhu, kdy se musí opět rozhodnout, kde se bude jejich dítě vzdělávat dále, zda v běžné základní škole v rámci integrace či na speciální základní škole pro sluchově postižené.

„Důležité je vědět, že rodina dítěte s postižením má v současné době právo na zařazení svého dítěte do spádové mateřské či základní školy, dítě nelze odmítnout z důvodu jeho speciálních vzdělávacích potřeb. Vedení školy je pak povinno uzpůsobit podmínky výuky podle potřeb konkrétního dítěte.“ (Jungwirthová, 2015, s. 64)

Pro dítě nastává v tomto období, tedy ve věku šesti, sedmi let velká změna. Některé se poprvé setká s velkou skupinou svých vrstevníků a učitelem, pro jiné to bude znamenat změnu v kolektivu, prostředí a režimu kolem něho. Před nástupem do školy musí dítě podstoupit zkoušku zralosti. Tu provádí speciálně pedagogické centrum, pedagogicko-psychologická poradna či psycholog, který má dítě v péči. Jungwirthová (2015) nedoporučuje testování v pedagogicko-psychologické poradně. Hlavním důvodem je, že pedagogicko-psychologické poradny nejsou většinou zaměřené na děti se sluchovou vadou jako na jejich cílovou skupinu. Lepší variantou je vyhledat speciálně pedagogické centrum pro sluchově postižené, kde vědí, jak s takovým dítětem jednat. Výsledkem vyšetření by mělo být, podle Doležalové (2012), zjištění způsobu komunikace, navázání kontaktu s vyšetřovaným dítětem a pozorování chování při diagnostice (spolupráce, koncentrace, ovlivnitelnost, impulzivita, sklony k afektivním výbuchům).

„Jde především o určitou úroveň zralosti centrální nervové soustavy, která se projevuje změnou celkové reaktivity, dítěte, zvýšenou odolností vůči zátěži a schopností koncentrace pozornosti.“ (Vágnerová, 2000 in Horáková, 2012, s. 81)

V minulosti se speciální základní školy rozlišovali podle typu sluchové vady (škola pro neslyšící, nedoslýchavé nebo pro žáky se zbytky sluchu). Tato terminologie pro názvy škol byla zrušena a dnes všechny nesou jméno školy pro sluchově postižené. Dle Doležalové

(2012) je volba vzdělávacího plánu výhradně v kompetenci ředitele školy pro sluchově postižené, který ji musí zohlednit při zpracování školního vzdělávacího programu. V současnosti se na základních školách můžeme setkat se třemi vzdělávacími přístupy: orální vzdělávací přístup¹⁰, bilingvální vzdělávací přístup¹¹ a přístup uplatňující zásady totální komunikace¹², zmiňuje Doležalová (2012). Vyučování probíhá ve třídách s nízkým počtem žáků, kdy maximum je 8 - 10 dětí. Výhodou speciálních základních škol je možnost otevření přípravných tříd (některé běžné základní školy je již taky zřídily). V praxi to vypadá tak, že běžná školní docházka není devět, ale deset let. Horáková (2012) uvádí, že je škola povinna zařadit do výuky i speciálně pedagogické předměty pro sluchově postižené, například hodiny znakového jazyka, individuální logopedické péče či řečové výchovy. Součástí každé školy bývá i internát zajišťující zázemí pro žáky ze vzdálenějších lokalit. Zde mohou žáci přebývat od pondělí do pátku a trávit mimoškolní aktivity s ostatními spolužáky a vychovateli.

Druhou variantou je integrace dítěte do běžné základní školy. Ještě před nástupem do první třídy, řeší někteří rodiče dilema, zda dát dítěti odklad nebo jestli by nebylo lepší, aby dítě do školy nastoupilo tak, jak má, ale s pomocí asistenta pedagoga. Podle Jungwirthové (2015) je lepší prodloužit dítěti se sluchovou vadou předškolní vzdělávání o rok, kdy si upevní naučené vědomosti, pracovní návyky, zlepší si řeč, porozumění a rozvine slovní zásobu. Dítě s vadou sluchu a bez dalšího postižení by mělo být při nástupu do první třídy na stejné úrovni jako jeho vrstevníci. Někteří rodiče nechápou důležitost preprimární pedagogiky a bojí se, že by se jejich dítě mohlo další rok ve školce nudit. Neuvědomují si, že učitelky ve školce učí děti nenásilnou a hravou formou mnoho důležitých věcí, včetně sociálního začleňování. Dítě, které stráví ve školce o jeden rok déle, se může poprvé ocitnout ve vřelém postavením, kdy bude pomáhat a radit ostatním a více se samostatně rozhodovat, uvádí Jungwirthová (2015). S tím souvisí i sebevědomí znevýhodněného jedince, starší dítě dokáže lépe čelit zvědavým otázkám typu: „Co to máš na oušku?“ nebo se zeptat paní učitelky, když něčemu nerozumí. Důležitou schopností je také udržení pozornosti, jenž je pro dítě se sluchovým znevýhodněním mnohem těžší než pro zdravé.

Před nástupem dítěte do školy by měla opět proběhnout schůzka s vedením školy, stejně jako jsem uvedla v předchozí kapitole Vzdělávání v mateřské škole. Rodiče si ještě před

¹⁰ Gymnázium, Střední odborná škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené v Ječné, Praha 2

¹¹ Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené ve Výmolově ulici, Praha 5 - Radlice

¹² Střední škola, Základní škola a Mateřská škola pro sluchově postižené v Holečkově ulici, Praha 5 - Smíchov

zápisem domluví schůzku v SPC¹³ nebo v PPP¹⁴, které jim poskytnou výše zmíněné vyšetření a vydají doporučení pro školu. Výsledný zápis z poradny či centra poskytnou rodiče předem zástupci školy společně s údaji, kdy se dostaví s dítětem k zápisu. Škola by měla zajistit pro zápis vhodnou paní učitelku, která bude výborně artikulovat a bude obeznámena s žákovým handicapem. Později musí vedení školy vybrat správnou třídu a vhodného pedagoga. Školské poradenské zařízení poskytne rodině doporučení o zařazení žáka do běžné základní školy, domluví se školou přípravnou schůzku a poskytne učitelům informační materiály týkající se nově přichozího žáka a jeho speciálních potřeb týkajících se sluchové vady.

Doležalová (2012) publikuje tyto schopnosti, které by dítě mělo splňovat, pro úspěšnou integraci: srozumitelnou řeč, schopnost vnímat a rozumět řeči ostatních (vhodně ke svému věku), samostatnost, umět ovládat a používat své sluchadlo nebo kochleární implantát, schopnost používat český jazyk, přibližně na stejné úrovni jako slyšící žák, dobrá a včasná sluchová a řečová výchova, ochota rodiny i okolí (učitelé, spolužáci, kamarádi) pomoci dítěti. Dalším z důvodů pro úspěšnou integraci je fakt, pokud dítě zvládlo bez větších komplikací běžnou mateřskou školkou, nemělo by mít obtíže ani na běžné základní škole.

„V případě vzdělávání žáků se sluchovým postižením v běžném školském zařízení neboli v integraci se v našich podmínkách zpravidla setkáváme s integrací individuální. Cílem školské integrace (tzn. zapojení žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do hlavního proudu vzdělávání) je poskytnout jim společnou zkušenost s jejich intaktními vrstevníky a současně respektovat jejich specifické potřeby.“ (Doležalová, 2012, s. 77)

Od září roku 2016 je v platnosti zákon o inkluzivním vzdělávání, u něhož je hlavním cílem vzdělávat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v hlavním vzdělávacím směru za pomoci speciálních pomůcek. Studium v běžné třídě mezi „normálními“ dětmi by mělo respektovat jejich individuální potřeby a rozvíjet jejich silné stránky za pomoci specifických pomůcek. Jak uvádí Doležalová (2012), inkluzivní studium by nemělo být přínosem jen pro dítě se speciálními potřebami, ale také pro jeho spolužáky a učitele. Hlavně ostatní děti se přirozenou a nenásilnou cestou naučí respektovat „odlišnosti“ jiných lidí, být k nim empatičtí a tolerantní. Stejně jako děti, tak i učitel se musí naučit pracovat s žákem se speciálními potřebami. Postupně pedagog zjišťuje silné i stinné stránky dítěte, o něž se bude moci opírat, ale zároveň si učitel uvědomuje, jak bude muset změnit postupy

¹³ SPC – Speciálně pedagogické centrum

¹⁴ PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

a charakter výuky. V některých případech může příchod žáka se speciálními potřebami donutit vyučujícího k dalšímu dobrovolnému vzdělávání.

Po přijetí žáka je důležité vybrat správného vyučujícího, nejlépe takového, který má již se sluchovou vadou zkušenosti nebo který se o problematiku zajímá. Důraz by měl být kladen také na způsob, jak učitel mluví, jestli je jeho řeč dostatečně důrazná a srozumitelná. Podle Jungwirthové (2015) by dítě mělo navštěvovat třídu, kde je menší počet dětí a není zde mnoho dětí s poruchou chování. Zmiňuje také, že vhodným přístupem je standardní vyučování, protože klid a řád je pro dítě se sluchovou vadou velmi důležitou záležitostí. Kromě stylu výuky je neméně klíčový zasedací pořádek, tj. kde dítě sedí. Jungwirthová (2015) za nejlepší způsob, při klasickém uspořádání lavic ve třech řadách, považuje, posadit dítě do první nebo druhé lavice uprostřed, s ohledem na vzdálenost lavice od tabule a katedry. Pedagog si musí uvědomit své postavení, kde se nejčastěji pohybuje, jak mluví ke třídě, zda není při promluvě otočený zády k dítěti se sluchovou vadou. Měl by brát v potaz také, jakým uchem dítě slyší lépe.

„Pokud by mělo kochleární implantát vpravo, může pro ně být vhodné umístění v krajní řadě s židličkou do uličky, aby bylo svým „slyšícím“ uchem natočeno k většině dětí ve třídě.“ (Jungwirthová, 2015, s. 155)

Jestliže dítě dochází do třídy, kde jsou lavice postaveny do tvaru písmene „U“, je nejvhodnější posadit žáka se sluchovou vadou doprostřed poslední řady, aby měl dobrý rozhled na všechny spolužáky i učitele, popřípadě jej přesunout blíže, pokud má ze zadní řady špatný výhled na tabuli a katedru. Pro dítě s kochleárním implantátem je velmi důležité být učiteli co nejbližší, pro zaznamenání více informací a vidět mu do obličeje nebo přímo navázat oční kontakt. Učitelovou zpětnou vazbou s dítětem by mělo být ujištění se, že vše slyšelo, má potřebné informace ke splnění úkolů a všemu porozumělo.

Nedílnou součástí integrace či inkluze je správné začlenění žáka se sluchovou vadou mezi jeho slyšící vrstevníky. Jungwirthová (2015) uvádí příklad, kdy by měl pedagog upozornit na děti, které nosí brýle, protože špatně vidí a stejným způsobem okomentovat sluchadla nebo kochleární implantát a nechat postižené dítě, pokud samo chce, vysvětlit spolužákům, jak sluchadlo či kochleární implantát funguje, co mu dělá potíže a s čím by mu mohli pomoci. Učitel by měl seznámit všechny děti s problematikou daného žáka, společně by si měla třída vytyčit pravidla, jak se k němu chovat: Když si budu chtít s neslyšícím kamarádem popovídat, zavolám na něj a pokud mě neuslyší, přijdu k němu blíž, poklepu mu na rameno a počkám, dokud se na mě neotočí.

„Nikdy nelze dopředu říci, jestli bude integrace vhodná a úspěšná nebo jestli nebude. Integrace má spoustu kladných stránek, zvedá však také nároky na zaměstnance škol, (třídní) učitele i jiné pedagogické pracovníky.“ (Doležalová, 2012, s. 80)

Pokud se začlenění do běžné třídy základní školy nevydaří, neznamená to nutně separovat dítě od jeho „zdravých“ spolužáků, mohou spolu navštěvovat například stejné kroužky v rámci školské integrace.

3.4 Vzdělávání na střední škole

Jedním ze zvrátů v životě žáka se sluchovým postižením může být také volba střední školy. Většina rodin spolu se svými dětmi totiž při výběru střední školy přemýšlí i o budoucím povolání. V úvahu přichází buď integrace na běžnou střední, nebo speciální střední školu. Stejně jako u integrace do běžné mateřské či základní školy je vhodné si položit otázku, jestli je běžná střední škola tou nejlepší možností a zvážit i možnost docházky do speciální střední školy.

Při zvažování budoucího zaměstnání si musí mladý člověk uvědomit několik hledisek, které ho budou ovlivňovat. Jedním z nich je zdravotní stránka. V minulosti bylo v platnosti pravidlo, kdy člověk se sluchovým postižením nemohl vykonávat povolání, jenž zahrnovalo zvukovou signalizaci nebo by dále poškozovalo jeho sluch, píše Doležalová (2012). Dnes jsou již podmínky jiné, jedinec má právo změnit si zdravotní způsobilost a vykonávat zaměstnání, jaké se mu zlíbí s ohledem na své postižení. Dalším hlediskem, které je nutno zvážit je schopnost komunikace. Jestliže si žák vybere profesi, kde je zapotřebí využívat hojně mluvený jazyk, měl by jej také bez větších obtíží ovládat, aby se dokázal bez problémů začlenit do kolektivu spolupracovníků a celkové společnosti.

Současná doba nabízí žákům se sluchovým postižením daleko více možností, než tomu bylo v minulém století. Mohou si vybrat mezi středními odbornými učiteli, odbornými školami a středními školami pro sluchově postižené, které nabízejí plno různorodých oborů zakončených maturitou nebo výučním listem.

„Mezi nejčastější učební obory patří: šití oděvů, čalounické práce, malířské a lakýrnické práce, kuchařské práce, cukrářské práce, cukrář – výroba, kuchař – číšník, pekař, krejčí, čalouník, malíř a lakýrník, strojní mechanik, zahradník – zahradnice, elektrikář, truhlářské práce, truhlář, umělecký řezbář, prodavačské práce, podlahářské práce, atd.“ (Doležalová, 2012 s. 81)

Maturitu mohou žáci získat na středních školách pro sluchově postižené například v Praze, Brně, Hradci Králové nebo ve Valašském Meziříčí, dodává Doležalová (2012). Kromě maturitních oborů si mohou absolventi s výučním listem dodělat nástavbu k maturitě v Praze a v Hradci Králové.

Podle školského zákona (§16, odst. 6 a 7 zákona č. 561/2004 Sb.), mají žáci se zdravotním postižením nárok na upravení podmínek maturitní zkoušky. Jedná o žáky studující jak běžnou střední školu, tak i speciální školu pro sluchově postižené. Dle Doležalové (2012) je hlavním cílem minimalizovat dopad handicapu žáka na výsledek maturitní zkoušky, ale zároveň udržet objektivnost a úroveň konečného hodnocení na stejné úrovni, jako u intaktních maturantů. Verze maturitní zkoušky pro zdravotně postižené je odvozena od normální podoby. Bližší informace o zakončení středoškolského vzdělání podává vyhláška č. 177/2009 Sb. Tato vyhláška rozděluje žáky se SP s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky do tří skupin.

Žáci s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky	Skupina 1	Skupina 2	Skupina 3
Sluchové postižení (SP)	navýšení čas. limitu o 50%; kompenzační pomůcky; vyloučen poslech z cizího jazyka (žáci pracují se zkušební dokumentací bez úprav)	navýšení čas. limitu o 100%; formální úpravy zkušební dokumentace, možnost zápisu řešení přímo do testového sešitu; obsahové úpravy (včetně nahrazení některých úloh); kompenzační pomůcky; možnost asistence; vyloučen poslech z cizího jazyka	Uzpůsobení stejná jako skupiny 2 + konání modifikované zkoušky z ČJ a AJ pro neslyšící + + tlumočení českého znakového jazyka nebo dalších komunikačních systémů nezaložených na českém jazyce

Tab. 1: Přehled uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky (Doležalová, 2012, s. 82)

Doležalová (2012) uvádí další podmínky, které vyhláška povoluje. Patří sem úprava prostředí, kdy má žák právo být v oddělené místnosti od ostatních maturantů, kde má výborné podmínky pro odezírání a nebudou ho rušit žádné jiné faktory. Spadá sem samozřejmě také formální a obsahová úprava. Po formální stránce se jedná o členění textu na menší úseky se zvýrazněnými pojmy či videonahrávka překladu testů do českého znakového jazyka. Obsahová forma se neliší od testů pro běžnou populaci maturantů, upraveny jsou pouze úlohy, které by z důvodů smyslového znevýhodnění nebyl žák schopen splnit. Žákům s vadou sluchu je například odpuštěna poslechová část. Během maturitní zkoušky mohou kromě povolených pomůcek (například slovníku) využívat také kompenzační pomůcky. U osob se sluchovým postižením se jedná hlavně o sluchadla či kochleární implantát. Zkouška je hodnocena naprosto totožně, jako maturita pro běžné žáky. Výjimkou jsou jen speciálně upravené verze testování z českého jazyka nebo cizího jazyka, jenž jsou upraveny pro neslyšící, ty mají svou metodu hodnocení.

Pokud žák není schopen vykonávat maturitní zkoušku samostatně ani za pomoci kompenzačních pomůcek, může využít speciálně pedagogickou asistenci. Doležalová (2012) uvádí a popisuje sedm druhů této asistence: praktický, technický, motivující asistent, asistent – zapisovatel, předčítatel, modifikátor nebo tlumočnick českého znakového jazyka. Praktický asistent, asistuje při konání maturitní zkoušky, pomáhá s dokumentací, ale i samotnému žákovi se zdravotním postižením např. v polohování či samoobsluze o přestávce. Asistent zapisovatel, jak už z názvu vyplývá, zapisuje přesně to, co mu žák říká. Slouží především žákům, kterým dělá velké obtíže psaní, nebo nejsou vůbec schopni kvůli svému handicapu psát. Předčítatel je využíván v případě, kdy žák není schopen si sám přečíst psaný text a není mu umožněno použít počítač s hlasovým výstupem, asistent předčítá na žákův pokyn – hlavně u žáků se zrakovým postižením. Motivující asistent má za úkol pomoci žákovi v soustředění se na jednotlivé úkoly, povzbudit ho v jejich dokončení a v orientaci času, uvádí Doležalová (2012). Asistent – modifikátor vysvětluje jazykové prostředky, jimž žák podstupující zkoušku nerozumí. Technický asistent zajišťuje a řeší problémy kolem technických kompenzačních pomůcek - např. počítač. Žák má nárok při výkonu maturitní zkoušky na tlumočnicka českého znakového jazyka nebo jiného komunikačního systému, pokud mu rozsah a charakter sluchového postižení neumožňuje plnohodnotně komunikovat v českém jazyce, dodává Doležalová (2012).

Po úspěšném splnění maturitní zkoušky je už na jedinci samotném, jak se rozhodne, zda bude pokračovat v dalších studiích na vysoké škole či si sežene zaměstnání.

3.4.1 Nástavbové kurzy při středních školách

Pokud se vyučený absolvent nerozhodne pro doděláním maturitní zkoušky na běžné střední nebo střední odborné škole, z jakéhokoliv důvodu (nedostatečná schopnost komunikace v mluveném jazyce, není možnost zajištění tlumočníka nebo přepisovatele), nabízí několik středních škol pro sluchově postižené dvouleté nastavbové kurzy.

Jednou z možných škol je Střední odborné učiliště v Holečkově ulici (Praha 5), které nabízí nejen svým absolventům možnost pokračovat v denním dvouletém studiu v oboru Podnikání, jež je zakončeno maturitní zkouškou. Další možností je střední škola v Hradci Králové, která jako jediná v celé České republice nabízí nastavbový maturitní obor pro truhláře a řezbáře. Mimo dřevařského oboru nabízí také pokračovací studium v oboru Podnikání, které je určeno pro absolventy z oblasti gastronomie (tj. kuchař, cukrář). Z moravských škol nabízí nastavbové studium Střední škola pro sluchově postižené ve Valašském Meziříčí – obor: Mechanik elektrotechnik.

„Co na našem maturitním trhu chybí? Určitě možnost kombinovaného (večerního, dálkového, distančního) maturitního studia ve škole pro sluchově postižené. Nezapomínejme, že doba, kdy bylo většině žáků s těžkou vadou sluchu studium zakončené maturitou odepíráno, není tak vzdálená. Máme hodně vyučených lidí s vadou sluchu ve středním a vyšším věku, kteří by o maturitu velmi stáli. Povinnosti v zaměstnání a starost o rodinu jim však nedovolují nastoupit do denního studia.“ (Hudáková, 2006)

3.5 Terciární vzdělávání

V minulosti byla pozornost na vzdělávání osob se sluchovým postižením zaměřena hlavně na základní vzdělání, méně na střední a vysokoškolské studium, uvádí Horáková (2012). Situace je v současné době jiná, žáci středních škol se chtějí dále vzdělávat, ale pro některé z nich další studium přináší úskalí spojené s jejich handicapem.

3.5.1 Vysokoškolské vzdělávání

„Vzhledem k tomu, že přibývá stále více absolventů maturitních oborů, zvyšuje se i počet uchazečů o studium na vyšších odborných školách a vysokých školách. Terciární vzdělávání není tedy pro studenty se sluchovým postižením již ničím zvláštním.“ (Doležalová, 2012, s. 84)

Studentům se sluchovým postižením se nabízejí dva speciální obory určené přímo pro osoby s vadou sluchu. Jedním z nich je Výchovná dramatika neslyšících na JAMU¹⁵ v Brně a druhým oborem je studium Češtiny v komunikaci neslyšících na Filozofické fakultě UK v Praze. Tyto předměty lze studovat na bakalářské i magisterské úrovni. Další možností je pak studium oboru v rámci integrace.

„Počet studentů se sluchovým postižením na vysokých školách v České republice se stále zvyšuje a pro mnohé z nich je to vlastně první společné vzdělávání s intaktní populací.“
(Horáková, 2012, s. 85)

Doležalová (2012) uvádí, na co mají studenti se sluchovým postižením nárok, dle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a Listiny základních práv a svobod, aby měli rovnocenné podmínky jako intaktní studenti. Mezi tyto opatření, dle Doležalové (2012), patří např.: zpřístupnění forem přijímacího řízení, zajištění materiálového i přístrojového zařízení, tlumočnicka, asistenta či dobrovolníka a poradenské služby i pro studenty se zdravotním postižením. Právě studenti se sluchovým postižením jsou, podle Hádkové (2007), nejohroženější skupinou mezi vysokoškoláky. Je tomu tak z důvodu verbálního předávání informací během výuky, kdy člověk se sluchovou vadou není schopen přijmout tak velké množství mluvených informací, kvůli svému deficitu. Na vysoké škole je velmi rozlišná škála osob se sluchovým postižením, kteří se od sebe odlišují stupněm, typem, příčinou, dobou vzniku sluchové vady i používáním kompenzačních pomůcek.

„Z důvodu komunikační bariéry, se sluchově postižení studenti setkávají každodenně s problémy, obtížným domlouváním, nepochopením a nepochopením informací, se dostávají do řady situací, které vyžadují pomoc při jejich řešení, jak ze strany svých kolegů – studentů, tak ze strany vyučujících a zaměstnanců fakulty. Sluchově postižený student je tak vystaven neustálému stresu, na který může reagovat rezignací na svůj cíl.“ (Hádková, 2007 in Květoňová (ed.), 2007, s.. 43)

Doležalová (2012) doplňuje, že úspěšnost studenta závisí také na kvalitě používaných kompenzačních pomůcek, ochotě a připravenosti samotného studenta, ale i zaměstnanců školy, dále na náročnosti studijního oboru, studijních předpokladů studenta a jeho komunikačních schopnostech a dovednostech.

Pro studenty trpící lehkou sluchovou vadou, mající kochleární implantát nebo kteří ohluchli až v pozdějším věku, je studium na vysoké škole snazší. Hádková (2007) uvádí,

¹⁵ JAMU – Janáčkova akademie múzických umění

že takoví studenti mohou za vhodně uzpůsobených podmínek studia, individuálních vzdělávacích plánů, péle, trpělivosti a podpory rodiny dosudovat bez větších problémů. Důvody jsou kompenzace sluchu (sluchadly nebo kochleárním implantátem) a schopnost odezírání mluvené řeči během studia a tím i větší porozumění daných informací. Naopak pro studenty se střední nebo těžkou sluchovou vadou může být studium na VŠ problémem, příčinou je podle Hádkové (2007) vyučování v jiném jazyce než je jejich mateřský – znakový jazyk. Většina problémů tak vyplývá z nepochopení či zkreslení informací, které nijak nesouvisí s inteligencí jedince, ale z jeho handicapu. Takový žák má podle zákona č. 155/1998 Sb. o znakové řeči nárok na vzdělávání se ve svém mateřském jazyce, tj. za pomoci tlumočníka.

Důležitým faktorem pro úspěšné dokončení studia je pro studenta se sluchovým postižením srozumitelné zprostředkování informací v jeho mateřském jazyce nebo jiném vybraném komunikačním systému, uvádí Doležalová (2012). Z této příčiny mohou studenti využívat služby tlumočníka. Tlumočník by měl zabránit problémům s neporozuměním na přednáškách či seminářích a umožnit lepší orientaci v probírané látce. Neméně důležitými materiály jsou pro studenta skripta nebo poznámky, ze kterých se poté doma připravuje, ty mu obstarává zapisovatel.

„Na vysokých školách, které navštěvují studenti se speciálními vzdělávacími potřebami ve spojitosti se sluchovým postižením, většinou v nabídce podpory služby tlumočení chybí.“
(Hájková, 2012, s. 28)

Podle opatření rektora UK č. 9/2012 má student se sluchovým postižením možnost si zažádat o služby, které může během celého studia bezplatně čerpat. Mezi tyto služby se řadí: tlumočnické, prepisovatelské, zapisovatelské služby, technické zpřístupnění výuky i studijní literatury, elektronické videodokumenty, asistence, individuální výuku a časovou kompenzaci při plnění studijních povinností a kontrol studia.

Vzhledem k přibývajícimu počtu studentů se speciálními potřebami zřídily některé školy centra, která pomáhají studentům se specifickými potřebami.

Doležalová (2012) uvádí tato centra: Centrum pro znevýhodněné studenty SLUNEČNICE (Institut inovace vzdělávání při Ekonomické fakultě na Technické univerzitě v Ostravě), Centrum podpory studentům se specifickými potřebami na Univerzitě Palackého v Olomouci, Středisko handicapovaných studentů při VŠE¹⁶ v Praze,

¹⁶ VŠE – Vysoká škola ekonomická

Akademická poradna a centrum podpory na Technické univerzitě v Liberci, Poradna pro studenty s handicapem na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, Středisko pro pomoc studentům se specifickými nároky – Teiresiás na Masarykově univerzitě v Brně.

3.5.2 Celoživotní vzdělávání

„Nezáleží na tom, jestli je vám 6 nebo 70 a jestli chodíte na základní školu nebo do práce. Člověk se totiž neustále učí.“ (Vzdělávání po celý život, 2019)

Masarykova univerzita v Brně definuje na svých webových stránkách celoživotní vzdělávání jako druh dalšího studia, které má prohloubit, doplnit, obnovit znalosti, dovednosti a kvalifikaci. Je to možnost studia, jež je určena pro osoby, které chtějí najít jiné uplatnění na trhu práce nebo si jen chtějí rozšířit své znalosti. Podle zákona o vysokých školách (č. 111/1998 Sb.) nejsou účastníci kurzů celoživotního vzdělávání považováni za studenty. Pokud se zájemce rozhodne pro kurzy celoživotního vzdělávání, musí si je zaplatit. Kurzy, tj. studované obory, se dají rozdělit na profesní a zájmové. Za profesní se považují rozšiřující specializované kurzy a rekvalifikační kurzy, za zájmové pak např. Univerzita třetího věku, Dětské univerzity či sportovní kurzy. Absolventi kurzů CŽV nedostávají akademický titul, ale osvědčení o absolvování programu.

Centrum celoživotního vzdělávání, které je pod záštitou Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, v současnosti nepořádá žádné speciální programy pro osoby se sluchovým postižením, nicméně nabízí mnoho zajímavých přednášek, k nimž Ústav jazyka v komunikaci neslyšících zajistí potřebný servis – tlumočníka, přepisovatele, apod. Všechny přednášky, jež se týkají sluchového postižení nebo by mohly osoby se sluchovou vadou zajímat, jsou zveřejněny na jejich webových stránkách ÚJKN FF UK¹⁷.

Univerzita třetího věku

Jedná se o zvláštní formu celoživotního vzdělávání, jenž je zaměřeno na seniory. Jde především o zájmové neprofesní studium na vysokoškolské úrovni.

„Cílem Akademie třetího věku je poskytnout seniorům možnost seznamovat se systematicky a na akademické úrovni s nejnovějšími poznatky v oblasti vědy, historie, politiky a kultury.“ (Akademie třetího věku, 2012)

Vzdělávací institut Středočeského kraje nabízí 3 druhy programů, kterých se mohou zájemci zúčastnit – Historie a kultura, Svět literatury, Dějiny umění. Výuka probíhá ve

¹⁷ ÚJKN FF UK – Ústav jazyka v komunikaci neslyšících Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

dvou semestrech vždy jednou za měsíc formou přednášek nebo seminářů. Semestr je vždy zakončen společnou reflexí, kdy na úplném konci získají účastníci osvědčení o jeho absolvování. Kromě výše zmíněných programů nabízí také institut vzdělávání jednotlivé přednášky, semináře (z oblasti historie, umění, techniky či biologie), jazykové kurzy nebo tréninkový kurz *Nastartuj svou paměť*.

Mimo institut, pořádají U3V¹⁸ také jednotlivé vysoké školy. Například Pedagogická fakulta UK nabízí v současné době svým uchazečům kurzy z oblasti historie, hudby, výtvarného umění, literatury, filozofie či informačních technologií.

Pokud má uchazeč zájem studovat některý z programů, musí si podat přihlášku a zaplatit poplatek za jednotlivý program a semestr.

Dětská univerzita

Opakem Univerzity třetího věku je Dětská univerzita, známá také pod názvem Juniorská univerzita. Tento program má za úkol seznámit děti s jednotlivými fakultami nebo katedrami a jejich zaměřením. Kurzy jsou pořádány jak pro základní, tak i pro střední školy.

Univerzita Karlova nabízí Juniorskou univerzitu v rámci třech fakult – filozofické, pedagogické a přírodovědecké.

3.5.3 Nástavbové kurzy v organizacích

Bohužel v současné době žádná organizace sdružující osoby se sluchovým postžením v České republice neposkytuje osobám se sluchovou vadou nástavbový kurz, který by rozvíjel dále jejich dosažené vzdělání, ani rekvalifikační kurz, jenž by byl přímo určen pro neslyšící.

Organizace Tichý svět, o.p.s. pomáhá osobám se sluchovým postižením při výběru a shánění zaměstnání, především v oblasti administrativní (jak sepsat motivační dopis, životopis, inzerát, apod.), k tomu slouží jejich sociální poradna.

¹⁸ U3V – Univerzita třetího věku

4 Organizace sdružující osoby se sluchovým postižením

„Přestože se počet absolventů středních, příp. vyšších odborných či vysokých škol, kteří mají sluchové postižení, zvyšuje a jejich odborná kvalifikace jim otevírá cestu do profesního života, není postavení těchto osob na trhu práce nijak uspokojivé.“
(Doležalová, 2012, s. 84)

Jedním z důvodů, proč mají osoby se sluchovým postižením problém sehnat zaměstnání, jsou jejich komunikační schopnosti. Kvůli nimž mají jejich budoucí zaměstnavatelé strach je přijmout. Bojí se problémové komunikace a nebo nevědí, jak by s člověkem majícím sluchové postižení měli komunikovat.

Se všemi problémy, které by mohly neslyšící potkat při hledání i výběru práce, pomáhají organizace, jež sdružují osoby se sluchovým postižením.

4.1 ASNEP, z. s. – Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel

Asociace byla založena v roce 1992, jako servisní organizace zastřešující osoby pomáhající lidem se sluchovým postižením a jejich rodinám. ASNEP, z. s. spojuje organizace zastupující lidi s různým typem sluchových vad i zájmů.

„Základním posláním ASNEP, z. s. je umožňovat zástupcům subjektů pracujících ve prospěch sluchově postižených lidí nebo jejich rodičů, aby se pravidelně setkávali. Organizace zastupující občany různých sluchových vad a tedy i různých zájmů tak mají možnost navrhnout a připomínkovat předpisy, které mají ovlivnit život sluchově postižených občanů.“ (ASNEP, z.s. [online]. [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.asnep.cz/o-asociaci-asnep/>)

V současnosti jsou členy tyto organizace: 3Dimenze – Moravské centrum znakového jazyka, AUDIOHELP, z. s., Česká unie neslyšících, Czech Deaf Youth, z. s., Evoluce – Jihočeské centrum ČZJ, z. s., Informační centrum přátel a rodičů sluchově postižených, z. s., Klub přátel červenobílé hole, o. s., Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR, z. s., Trojrozměr – Brněnské centrum českého znakového jazyka, z. s.. Dalšími přidruženými členy je například Česká komora tlumočnicků znakového jazyka z. s. nebo PEVNOST – České centrum znakového jazyka, z. ú. a další. Všechny aktuální členské organizace i s kontakty jsou uvedeny na webových stránkách asociace.

Mimo organizací, které jsou součástí, spolupracuje asociace také s Parlamentem ČR, jednotlivými ministerstvy, Českou i komerční televizí nebo majiteli městské hromadné dopravy. Aktuálně řeší ASNEP, z. s. problémy týkající se bariér v MHD a veřejně používaných budov, dále kontroluje kvalitu skrytých titulků v televizi a přidává připomínky k různým právním předpisům, jenž by mohly zlepšit život lidem se sluchovým postižením.

4.2 PEVNOST – České centrum znakového jazyka, z. ú.

Jednou z organizací, které spadají pod asociaci ASNEP, z. s. je Pevnost. Jak už vyplývá z jejího podnázvu – České centrum znakového jazyka, zabývá se organizace českým znakovým jazykem, konkrétně jeho výukou. Výuka je vedena rodilými mluvčími ČZJ a může se jí zúčastnit kdokoli má zájem.

Organizace nabízí čtyři typy kurzů. Skupinové lekce probíhají v počtu 4 – 8 studentů a jsou rozdělené do osmi modulů. Prvních sedm modulů je akreditovaných MŠMT¹⁹, poslední osmý je udržovací. Po úspěšném absolvování kurzu získá účastník osvědčení o splnění, pokud se jedná o pedagogického pracovníka, může získat speciální osvědčení i s uvedením akreditačního čísla, uvádí webová stránka Pevnosti. Individuální kurzy jsou určeny pro jednotlivce, kterým se např. nehodí docházet ani do jedné skupinové výuky. Lektor se může zaměřit na problémové oblasti a student si zvolí sám tempo, čas i frekvenci lekcí. Mimo individuálních a skupinových hodin nabízí Pevnost také intenzivní výuku v podobě letních kurzů. Ty probíhají ve dvou typech týdenní nebo víkendové kurzy a jsou rozděleny podle náročnosti do tří skupin – pro začátečníky, mírně pokročilé a pokročilé.

Kromě výuky českého znakového jazyka nabízí organizace překlady textů z českého do znakového jazyka a supervizi začínajícím i pokročilým tlumočnickům českého znakového jazyka.

4.3 Česká unie neslyšících, z. ú.

Stejně jako předchozí organizace i Česká unie neslyšících je členem asociace ASNEP, z. s. a poskytuje výuku českého znakového jazyka. Kurzy jsou rozděleny na rekvalifikační od MŠMT, jako další vzdělávání (celoživotní) od MŠMT nebo MPSV pro povolání pedagogických či sociálních pracovníků, intenzivní, dále pak pro rodiče neslyšících dětí, neslyšící a na přání objednatele.

¹⁹ MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

Rekvalifikační kurzy jsou rozděleny do čtyř modulů, kdy každý má rozsah 80 hodin. Kurzy probíhají buď semestrálně nebo ročně a účastník během výuky získá vytištěné pracovní materiály a přístup k e-learningovým cvičením, kde si může procvičit zapomenuté znaky. Po úspěšném zakončení získá studující akreditované osvědčení.

Organizace nabízí na míru připravené kurzy pro pedagogické nebo sociální pracovníky. Tyto lekce jsou pořádány po domluvě v rozmezí 8 - 16 hodin. Cílem tohoto kurzu je rozšíření vědomostí a projevu ve znakovém jazyce v rámci celoživotního vzdělávání.

„Česká unie neslyšících nabízí speciálně upravené kurzy znakového jazyka pro rodiče neslyšících dětí a pro neslyšící, kteří se potřebují zlepšit nebo trénovat projev ve znakovém jazyce. Kurzy jsou nabízeny buď v rámci Aktivizační služby poskytované jako sociální služba nebo pokud je podpořen projekt v plné výši například od MŠMT, pak jako samostatný projekt.“ (Kurzy českého znakového jazyka. Česká unie neslyšících, z. ú., 2019)

Unie pořádá kurzy na přání, kdy si objedávající zvolí sám oblast vzdělávání. Tyto kurzy jsou zaměřeny na obory např. na zdravotnictví, policie, školství, sociální služby, nebo jakékoliv téma, jímž se daná firma (zájemce) zabývá.

Mimo kurzy znakového jazyka vydává Česká unie neslyšících časopis Unie, který je zaměřen primárně pro neslyšící. Časopis vychází vždy jednou za dva měsíce a lze si ho v elektronické podobě bezplatně prohlédnout na stránkách organizace.

4.4 Tichý svět, o. p. s.

Tato organizace poskytuje služby jako slyšícím, tak i neslyšícím občanům. Mezi služby poskytujícím neslyšícím patří sociální rehabilitace, odborné a sociální poradenství a tlumočnické služby. Cílem sociální rehabilitace je dle Tichého světa, co nejvíce podpořit klienta v jeho vlastním úsilí, aktivitě, samostatnosti a naučit ho být nezávislým na sociálních službách. Služba se také věnuje nácviku sociálních dovedností a rozvoji znalostí, jež by mohly pomoci neslyšícímu v běžném životě. Dalším cílem je vytvoření sociálního prostředí, kde by byl minimalizován nebo úplně odstraněn handicap sluchu. Organizace tak usiluje o bezbariérové veřejné instituce – nemocnice, úřady, aj. Mezi taková místa patří Tichá kavárna. Jedná se o první kavárnu v Praze, která má neslyšící obsluhu.

Sociální poradna v Tichém světě poskytuje své služby zdarma a to v oblastech poradenství, podpory a vyřizování sociálních dávek, invalidních důchodů či průkazů ZTP. Poradna podává informace i z oblasti dluhů nebo pomáhá neslyšícím cizincům žijícím na

našem území. Dále také zajišťuje pomoc při jednání s úřady a při vytváření bezbariérového přístupu v zaměstnání (rovné zacházení, podpoření a zastání v případě diskriminace).

Právní poradna poskytuje služby hlavně v oblasti pracovní, v občanském, obchodním, trestním nebo v insolvenčním právu. První konzultace je podána klientovi zdarma, další schůzka s advokátem je hrazena dle využitých služeb advokátní kanceláře.

Jedním z projektů Tichého světa je Tichá linka.

„Naše služba založená na online tlumočení do znakového jazyka či online přepisu mluvené řeči. Tlumočník či přepisovatel nemusí být na stejném místě jako klient, spojí se prostřednictvím internetu, takže je možné využít jejich služeb z jakéhokoli místa v republice. Služba je zdarma a v urgentních případech k dispozici 24 hodin denně. Tímto způsobem je možné tlumočit nejen osobní rozhovor neslyšícího například s lékařem či zaměstnavatelem, ale lze tlumočit i telefonický hovor.“ (Tichý svět, o. p. s., 2019)

Jinými projekty jsou Tichá kavárna a cukrárna a Tiché zprávy. Tichá kavárna a cukrárna je místo, kde se slučuje svět neslyšících se světem slyšících. V kavárně je neslyšící obsluha i kuchaři a cukráři, pravidelně jsou zde pořádány výstavy, koncerty a další kulturní akce.

Tiché zprávy jsou zprostředkovány přes internetové zpravodajství, které předávají neslyšícím novinky z domova i ze zahraničí. Každý den se na jejich přípravě podílí tým neslyšících pracovníků.

Organizace Tichý svět poskytuje také překladatelské služby z českého do znakového jazyka týkající se odborných textů, ale i webových stránek. Mezi další aktivity patří pořádání kurzů znakového jazyka pro širokou veřejnost a osvětové semináře či akce pro rozšíření vědomostí o světě neslyšících.

4.5 Labyrint Brno, z. s.

Hlavní činností brněnské organizace Labyrint je vzdělávání a zajištění mimoškolních aktivit pro děti se sluchovým postižením.

„Spolek pořádá mimoškolní kroužek dramatické výchovy s programem poznávacích exkurzí a s následným opakováním nových zážitků s pomocí dramatických metod. Vydává DVD s krátkými filmy v českém znakovém jazyce pro neslyšící děti a mládež a realizuje program e-learningu pro sluchově postižené žáky.“ (Labyrint Brno, z. s., 2002 - 2006)

Organizace vydává na CD nebo DVD výukové materiály pro interaktivní tabuli sloužící k vyučování na druhém stupni základní školy, výklad pojmů k výuce jednotlivých

předmětů v ČZJ. K natočeným filmům se vydávají pracovní listy, které slouží k procvičení realizace pochopení a zapamatování dějů, zapamatování slov a nových pojmů. Krom vydaných DVD a CD má organizace svůj YouTube kanál, kde jsou zveřejněna videa z běžných životních situací.

5 Celoživotní vzdělávání osob se sluchovým postižením

5.1 Stanovení výzkumných cílů

Hlavním cílem výzkumného šetření bakalářské práce jsou možnosti celoživotního vzdělávání u osob se sluchovým postižením.

Mezi dílčí cíle výzkumu patří zjištění, jakým způsobem se neslyšící lidé dále vzdělávají, kde probíhá jejich vzdělávání a zda jim k jejich pracovnímu uplatnění stačí nejvyšší dosažené vzdělání nebo se musí rekvalifikovat.

Dalším cílem výzkumného šetření je zjistit, zda v současné době navštěvují lidé se sluchovým postižením nějaký rekvalifikační kurz nebo jestli již nějaký v minulosti absolvovali, popřípadě kolika kurzů se již zúčastnili a jakých oblastí se týkaly.

Výzkumné otázky byly stanoveny takto:

- 1.) Vzdělávají se osoby se sluchovým postižením v rámci terciárního vzdělávání nebo rekvalifikačních kurzů?
- 2.) Jaké jsou nejčastější obory v jejich dalším vzdělávání?

5.2 Metodologie a design výzkumného šetření

Pro výzkumné šetření byla vybrána smíšená metoda kvalitativního a kvantitativního výzkumu, kdy převažuje část kvantitativní. Na základě vytyčených cílů byla vybrána výzkumná metoda dotazníku. Podle Gavory (2010) se jedná o způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí.

„Dotazník je nejfrekventovanější metodou zjišťování údajů.“ (Gavora, 2010, s. 121)

Výzkumné šetření probíhalo od září 2018 do konce března 2019. Jelikož se šetření týká osob se sluchovým postižením, bylo osloveno pomocí e-mailu několik škol pro sluchově postižené a organizací, které sdružují neslyšící. Dále byly respondenti přímo osloveni na Mezinárodním dnu neslyšících, konaném 22. září 2018 v prostorách školy pro sluchově postižené v Holečkově ulici v Praze. Bohužel s některými organizacemi a školami se mi nepodařilo navázat kontakt, nijak nereagovaly na e-maily, a tak proběhlo šetření jen za pomoci asociace ASNEP, z. s., organizace Tichý svět, o. p. s. a na Mezinárodním dni neslyšících. Z celkového počtu sedmdesáti vytištěných dotazníků se mi vrátilo třicet kusů, po rozeslání elektronické formy, která byla zpracována přes web Survio, jsem obdržela odpovědi od dalších deseti respondentů.

Charakteristika dotazníku

Dotazník se skládá z úvodní předmluvy, kdy je vysvětlen důvod dotazníkového šetření, čeho se dotazník týká, prosba o vyplnění, poděkování a devíti otázek. První tři otázky byly faktografického rázu, kdy zmapovali věk, pohlaví a nejvyšší dosažené vzdělání. Dále následovala otázka týkající se pracovního uplatnění, pak na místo vzdělávání a poté na počet, formu a obor rekvalifikačních kurzů.

Dvě otázky jsou zpracovány otevřenou formou (č. 1 a 8). Otázka číslo 1 zjišťuje věk respondenta. Číslo 8 navazuje na předchozí otázku a zjišťuje konkrétní oblasti dalšího vzdělávání. Dále dotazník obsahuje čtyři uzavřené otázky (č. 2, 4, 6 a 9), které nabízejí respondentům přímo dané možné odpovědi. Mimo uzavřené a otevřené dotazy, nabízí dotazník tři polouzavřené otázky, které rozvíjí možnou odpověď (č. 3 a 8 - možnost c) nebo umožňují napsat vlastní odpověď (č. 5 – k) jiná odpověď).

Dotazník byl zcela anonymní a respondentům byl doručen buď v elektronické formě, nebo při přímém kontaktu v papírově podobě.

5.3 Interpretace výzkumného šetření

5.3.1 Identifikační údaje

Na začátku dotazníku byly položeny respondentům dvě otázky, zjišťující bližší informace o nich.

1.) Kolik je Vám let?

Po ukončení sběru dat bylo výpočtem zjištěno, že průměrný věk respondentů je 35 let.

2.) Jaké je Vaše pohlaví?

Pohlaví			
Žena		Muž	
27 osob	67,5%	13 osob	32,5%

Tabulka č. 2 – Poměr odpovídajících respondentů

Z tabulky uvedené výše vyplývá, že dotazníku se zúčastnily převážně ženy, což značí větší ochotu při vyplňování dotazníku.

5.3.2 Otázky zaměřené na vzdělání a uplatnění respondentů

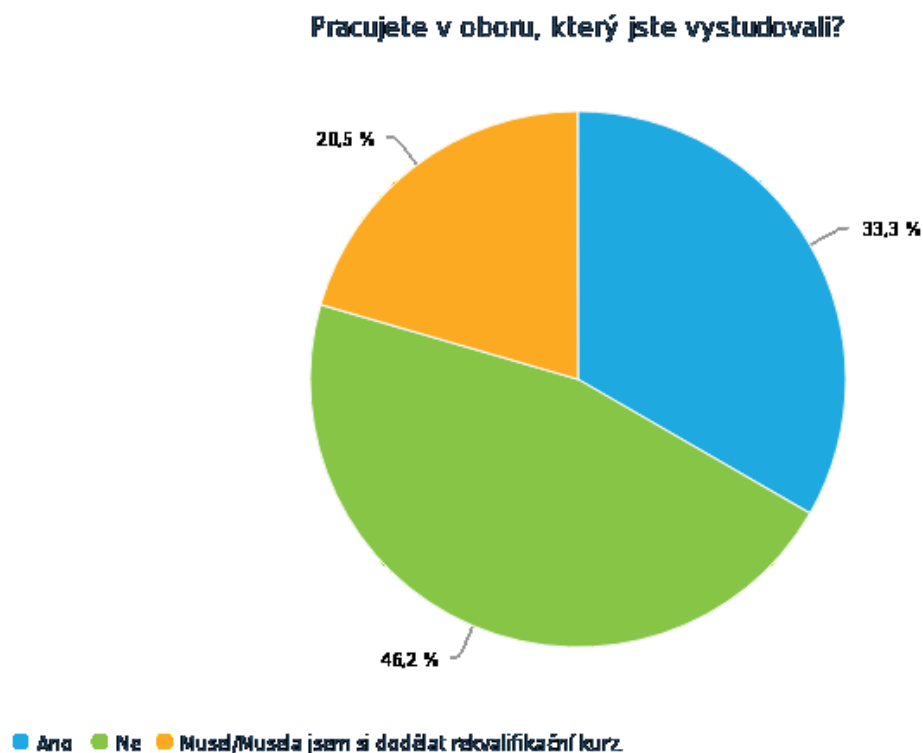
3.) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Graf č. 1 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Výsledky z grafu č. 1 nám ukazují, že nejvíce dotazovaných má dokončeno středoškolské studium s maturitou, tj. 19 osob. Druhou nejpočetnější skupinou jsou lidé, kteří absolvovali střední odbornou školu, kde se vyučili – 9 osob. Další částí grafu je část absolventů vysoké školy s magisterským titulem – 5 lidí a s bakalářským titulem 4 lidé. Zbytek dotazovaných, tedy tři, odpověděli, že jejich nejvyšším vzděláním je základní. Žádný z respondentů nevybral možnost studia na vyšší odborné škole.

4.) Pracujete v oboru, který jste vystudovali?

Graf č. 2 - Pracovní uplatnění ve vystudovaném oboru

Téměř polovina dotazovaných uvedla, že nepracuje v oboru, který studovala, což dokazuje důležitost správného výběru střední či vysoké školy. Pokud by si dotazovaní lépe vybrali studijní obor, mohlo by dojít ke zlepšení druhé největší části grafu – uplatnění v oboru 33,3 %. Celkem osm respondentů uvedlo, že si museli dodělat rekvalifikační kurz na danou pracovní pozici.

Uplatnění studijního oboru v praxi					
Ženy			Muži		
Ano	Ne	Rekvalifikační kurz	Ano	Ne	Rekvalifikační kurz
11	11	5	2	8	3
40,7 %	40,7 %	18,51 %	15,38 %	61,53 %	23,08 %

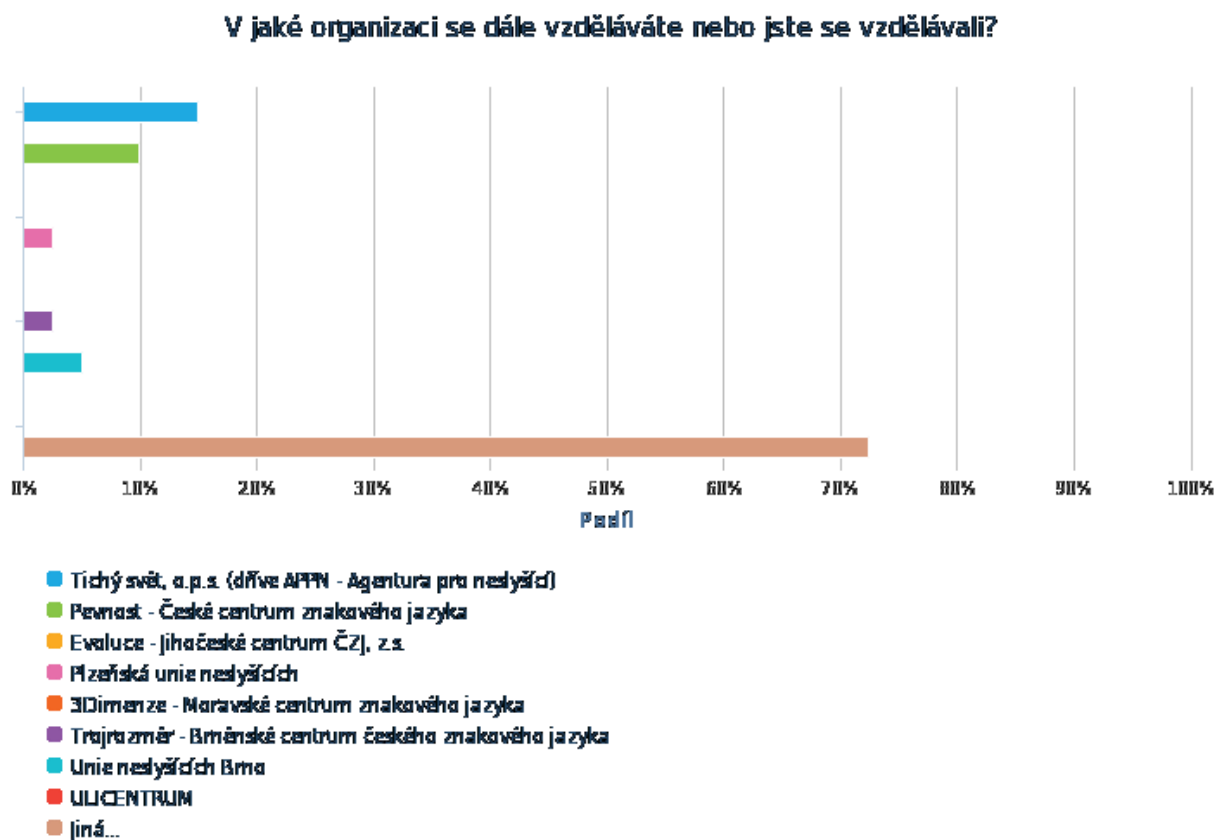
Tabulka č. 3 – Uplatnění studijního oboru v praxi

Tato tabulka nám mapuje pracovní uplatnění v oboru, jednotlivě u mužů a žen. U dotazovaných žen vyšel stejný výsledek, jak u kladné tak záporné odpovědi. Dalších pět

žen uvedlo, že si musely kvůli své práci dodělat rekvalifikační kurz na pracovní pozici, jež vykonávají. U mužů jsou výsledky odlišnější. Více jak 60 % mužů uvedlo, že nepracují v oboru, jenž vystudovali a pouze necelých 15% zvolilo kladnou odpověď. Zbylí muži se rekvalifikovali.

5.) V jaké organizaci se dále vzděláváte nebo jste se vzdělávali?

Otázka číslo 5 obsahuje několik možností výběru – organizace. Zahrnuje také odpověď „Jiná...“, která je volena nejčastěji. Dalšími frekventovanými odpověďmi je výběr organizace Tichý svět, o. p. s., Pevnost, Unie neslyšících Brno, atd.

Graf č. 3 - Místo vzdělávání

Mezi odpověďmi v rámci možnosti „Jiná...“ se objevují odpovědi:

„Nic, jsem samouk, chodím na kurzy. Vzdělávám se různě...“

„Studuju na VŠ (obor speciální pedagogika).“

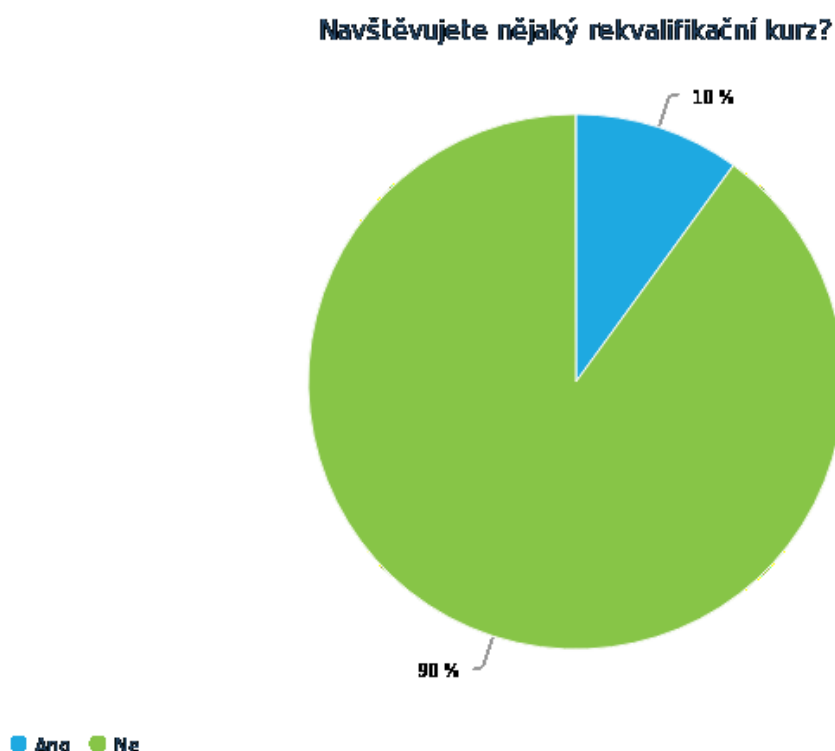
„V rámci jiné mezinárodní firmy.“

Několik respondentů odpovědělo, že se dále vzdělávali na soukromých školách (VOŠ JABOK, Soukromá škola Luštěnice – Duhová) nebo ve středisku Teiresias nebo v České

unii neslyšících, SNN, o. p. s.²⁰, v Unii Liberec, ve Spolku neslyšících v Hradci Králové. Dále se objevily odpovědi, studuji na VŠ – Masarykova univerzita, Palackého univerzita, FF Univerzity Karlovy. Kromě škol pár respondentů zmínilo i instituce zajišťující vzdělávání např. Orange academy nebo Scholaservis. Bohužel, i když některé dotazované osoby zahrly možnost „Jiná...“ neuvedly do uvedené kolonky místo vzdělávání.

5.3.3 Otázky mapující rekvalifikační kurzy a další vzdělávání

6.) Navštěvujete nějaký rekvalifikační kurz?

Graf č. 4 - Rekvalifikace během výzkumného období

Z výsledku grafu lze usoudit, že většina zúčastněných se během výzkumného období neúčastnila žádného rekvalifikačního kurzu. Pouze čtyři respondenti z celkového počtu dotazovaných odpověděli ano.

7.) Pokud jste na otázku číslo 6 odpověděli „Ano“, jakého oboru se kurz týká?

Rekvalifikační obory byly různého charakteru a týkaly se různě starých respondentů, lišících se věkem, pohlavím i dosaženým vzděláním.

²⁰ SNN, o. p. s. – Svaz neslyšících a nedoslýchavých

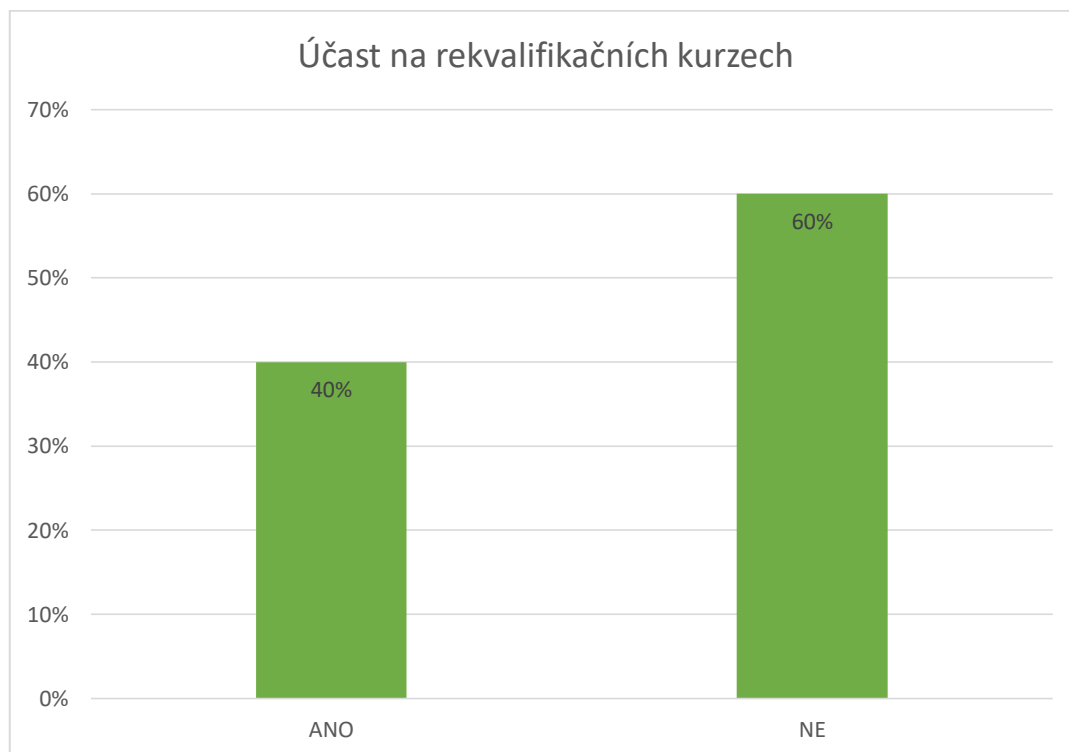
R₁: Žena, 31 let, středoškolské vzdělání s maturitou, si dodělává zdravotnický kurz, v minulosti již absolvovala kurz na asistenta pedagoga. Před účastí na kurzech nevykonávala dosavadní povolání.

R₂: Muž, 31 let, středoškolské vzdělání s maturitou, nepracuje v oboru, který vystudoval. Účastní se zdokonalovacího kadeřnického kurzu od firmy L'Oreal.

R₃: Žena, 27 let, vysokoškolské vzdělání ukončené s magisterským titulem. Dále se vzdělává v oblasti znakového jazyka. Mezi organizace, kde se dále vzdělává/vzdělávala uvedla: Trojrozměr – Brněnské centrum znakového jazyka, Unii neslyšících Brno a Českou unii neslyšících.

R₄: Muž, 56 let, středoškolské vzdělání zakončeno s výučním listem, uvedl organizaci Tichý svět, o. p. s., jež mu pomohla při hledání zaměstnání v Plzni a kde se zúčastnil kurzu práce s počítačem.

8.) Máte již nějaký rekvalifikační kurz?

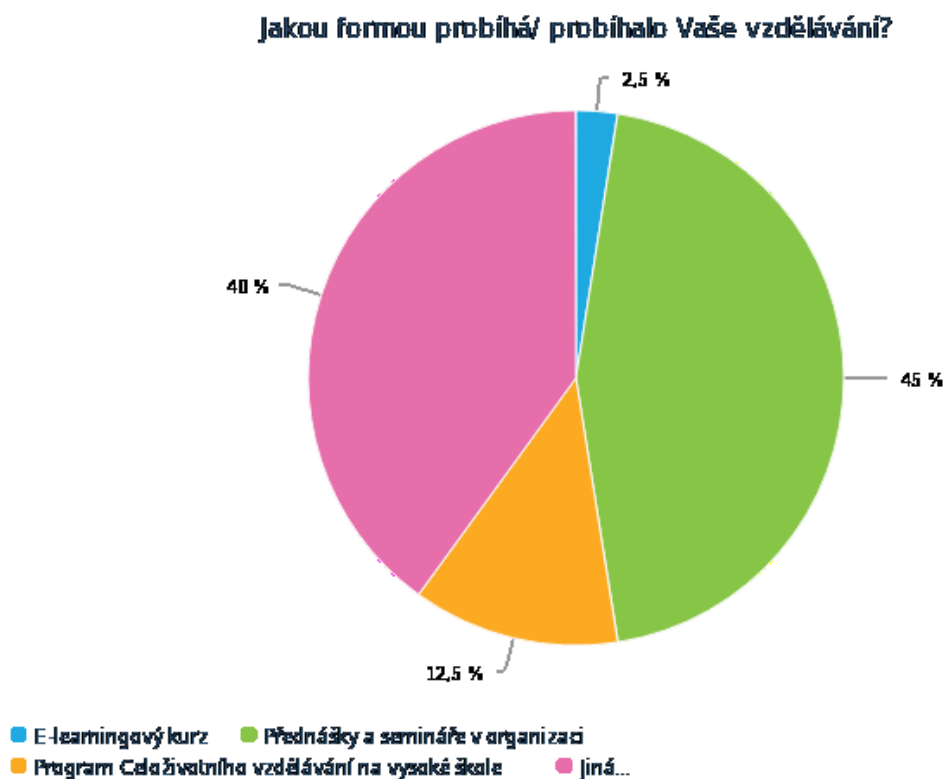

Graf č. 5 - Rekvalifikační kurzy

Čtyřicet procent respondentů odpovědělo na otázku kladně. V minulosti již úspěšně absolvovali nějaký rekvalifikační kurz. Čtyři osoby se zúčastnily kurzů na asistenta pedagoga z toho jedna z nich i Montessori vzdělávání. Dva tázání odpověděli, že si dodělali vzdělání na lektory ČZJ, další dva se zúčastnili v Tichém světě počítačového

kurzu. Mezi zmíněnými odpověďmi byl také kurz angličtiny, zdravotnictví, účetnictví, daňového poradenství, grafický a kadeřnický.

9.) Jakou formou probíhalo/probíhá Vaše doplňující vzdělávání?

Obrázek Graf č. 6 - Forma terciárního vzdělávání

Téměř polovina respondentů – tj. 18 napsala, že jejich vzdělávání probíhalo nejčastěji formou přednášek či seminářů v rámci vybrané organizace. Jeden člověk se vzdělával pomocí e-learningového kurzu a pět lidí uvedlo jako formu vzdělávání programy celoživotního vzdělávání na vysokých školách. Možnou odpovědí v této otázce byla „Jiná“, kterou zvolilo celkem 16 respondentů, bohužel někteří do této odpovědi napsali „nic“ nebo neuvedli žádnou odpověď (celkem 6). Pět respondentů uvedlo, že se dále nevzdělávají. Zbývající respondenti uvedli studium během přednášek na vysoké nebo vyšší odborné škole.

5.4 Shrnutí výzkumného šetření

V praktické části bylo zjišťováno, jaký je zájem o terciární vzdělávání u osob se sluchovým postižením, jakou formou nejčastěji probíhá a kde. Výsledky výzkumného šetření byly zpracovány za pomoci dotazníků, které byly osobně rozdány neslyšícím v papírové podobě nebo jim byly zaslány přímo e-mailem či zprostředkovaně přes jednotlivé organizace nebo školy. Ke zjištění cílů byly stanoveny výše uvedené otázky.

1.) Vzdělávají se osoby se sluchovým postižením v rámci terciárního vzdělávání nebo rekvalifikačních kurzů?

I přes nízký počet respondentů se dá z výsledku usoudit, že zájem o rekvalifikaci i celoživotní vzdělávání ze strany osob s SP je. Téměř 42 % (přesně 41,59 %) dotazovaných, bez ohledu na jejich dosažené vzdělání, v dotazníku uvedlo, že by nemohli vykonávat svou práci, kdyby neměli rekvalifikační kurz. Ač by se dalo předpokládat, že člověk s vysokoškolským vzděláním bude pracovat v oboru, který vystudoval. I když jen pět lidí z výzkumného vzorku uvedlo jako formu vzdělávání celoživotní program na vysoké škole, je možné, že by o takové kurzy byl větší zájem, kdyby bylo automaticky nabízeno tlumočení nebo přepis. Bohužel to v dnešní době není na všech školách samozřejmostí.

Studentka (V.R.) si musela zaplatit program ČŽV na vysoké škole spolu s dalšími neslyšícími. Důvodem byl požadavek ze strany zaměstnavatele (školy) dodělat si speciálně pedagogické vzdělání. Při vysoké škole fungovalo středisko pro pomoc studentům se specifickými potřebami. Bohužel, i když v přihlášce bylo uvedeno, že je potřeba zajistit tlumočnicka pro skupinu osob se SP, žádná z vyučovacích hodin nebyla tlumočena do ČŽJ. Smutným faktem zůstává, že tento problém nebyl řešen ani po upozornění vyučujícího neslyšícími studenty. (Televizní klub neslyšících, 2016)

2.) Jaké jsou nejčastější obory v jejich dalším vzdělávání?

Podle výsledků výzkumného šetření bylo zjištěno (otázky č. 7 a 8), že nejčastější oblastí vzdělávání či její rozšiřování jsou obory s pedagogickým zaměřením, ať už se jednalo o kurzy asistenta pedagoga, vzdělávacího programu Montessori či lektora českého znakového jazyka. Mimo pedagogické zaměření byl zájem i o informačně-technologické kurzy, grafické, ale také i jazykové, zdravotnické a v neposlední řadě o kadeřnický kurz.

6 Závěr

Tato bakalářská práce byla věnována terciárnímu vzdělávání, konkrétně programu celoživotního vzdělávání, rekvalifikačním a nástavbovým kurzům. Práce měla zmapovat zájem o studium celoživotního vzdělávání nebo jiných nástavbových kurzů. Zároveň měla upozornit na fakt, že v současné době neexistuje žádný program celoživotního vzdělávání, který by byl určen přímo pro osoby se sluchovým postižením ani žádná organizace, která by se zaměřila na rekvalifikaci neslyšících.

V teoretické části byl v úvodní kapitole vymezen pojem surdopedie, jako vědy a poté podrobně vysvětlena terminologie pojmenovávající osoby se sluchovým postižením. Následující kapitola byla věnována sluchovému postižení, která byla zaměřena na etiologickou stránku, ale také i na klasifikaci a diagnostiku sluchové vady či poruchy. Nejobsáhlejší kapitolu tvoří Poradenský a vzdělávací systém, v němž byl popsán režim rané péče, ale také i vzdělávání v mateřské, základní, střední i vysoké škole v České republice. Kapitola mimo jiné obsahuje doporučení i varování pro rodiče, na co by si měli dát pozor při výběru vhodné školy i jaké jsou kompenzační možnosti při vzdělávání žáků nebo studentů. Část celoživotního vzdělávání popisuje obecně program CŽV, Univerzitu třetího věku a Dětskou univerzitu, kromě toho jsou pak uvedeny možnosti vzdělávání osob se SP v nástavbových kurzech, jak v organizacích, tak i na středních školách. Závěrem teoretické části byla kapitola o organizacích, jež uvedla u jednotlivých institucí základní informace o nich a jejich práci.

Praktická část zahrnovala výzkumné šetření, které bylo zpracováno v dotazníkové podobě. Vlastní konstrukce dotazníku byla smíšeného designu, tj. kombinace kvalitativního a kvantitativního výzkumu, kdy převažovala část kvantitativní. K výzkumnému šetření bylo osloveno několik desítek respondentů, z nichž se zúčastnilo pouze čtyřicet. Tito respondenti vyplnili dotazník o devíti otázkách.

Úvodní otázky byly zaměřeny na osobní údaje (věk, pohlaví), následoval dotaz na nejvyšší dosažené vzdělání. Zbýlé otázky mapovaly rekvalifikační kurzy a další vzdělávání, včetně formy a oboru výuky, místa vzdělávání a počtu absolvovaných programů. Výsledky uzavřených nebo polouzavřených otázek výzkumného šetření byly následně zpracovány do sloupcových nebo výsečových grafů a okomentovány. U výsledku otevřených otázek (č. 7) byly odpovědi respondentů vypsány a doplněny komentářem.

Z výsledků výzkumného šetření lze vyvodit závěr, že téměř polovina (46,2 %) respondentů vystudovala obor, v němž se pracovně neuplatnili. Dvacet procent tázaných přiznalo, že si muselo dodělat rekvalifikační kurz, jenž byl potřebný pro jejich zaměstnání.

Za znepokojující fakt by se dala považovat neexistence jakékoliv organizace, jež by pořádala nástavbové, rekvalifikační či e-learningové kurzy pro osoby se SP. Jako pozitivní se dá vnímat přístup organizace Tichý svět, o. p. s., která se snaží pomáhat lidem se sluchovým postižením všemi možnými způsoby v oblasti pracovního uplatnění.

Teoretická část bakalářské práce by mohla rozšířit povědomí o možnostech vzdělání osob se SP na všech možných úrovních (preprimární, primární, sekundární i terciární). Praktická část by měla upozornit na správný výběr studijního oboru a otevření dalších studijních oborů, které by braly v potaz sluchové postižení a umožnily jeho plnou a bezproblémovou kompenzaci v rámci výuky.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

DOLEŽALOVÁ, L. *Terciární vzdělávání studentů se sluchovým postižením v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-8-210-5993-1

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0

HÁDKOVÁ, K. *Člověk se sluchovým postižením*. Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2016. ISBN 978-8-7290-619-2.

HOLMANOVÁ, J. *Raná péče o dítě se sluchovým postižením*. Praha: Septima, spol. s. r. o., 2002, ISBN 80-7216-162-8

HORÁKOVÁ, R. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0084-0.

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu – 1. díl*. Praha: SEPTIMA, 1997, ISBN 80-7216-006-0

HRUBÝ, J. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu – 2. díl*. Praha: SEPTIMA, 1998, ISBN 80-7216-075-3

CHVÁTALOVÁ, H. *Jak se žije dětem s postižením*. Praha: Portál, 2012, ISBN 978-80-262-0054-3

JUNGWIRTHOVÁ, I. *Dítě se sluchovým postižením v MŠ a ZŠ*. Praha: Portál, 2015, ISBN 978-80-262-0944-7

KVĚTOŇOVÁ, L. (ed.) *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně-pedagogických potřeb*. Brno: Paido, 2007, ISBN 978-80-7315-141-6

KVĚTOŇOVÁ, L., STRNADOVÁ, I., HÁJKOVÁ, V. *Cesty k inkluzi*, Praha: Karolinum, 2012, ISBN 978-80-246-2086-2

SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007, ISBN 978-80-247-1733-3

Zákon č. 384/2008 Sb. *Zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob*.

Zákon č. 111/1998 Sb. *Zákon o vysokých školách*

Seznam použitých elektronických informačních zdrojů

- ASNEP, z. s. Asociace organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://www.asnep.cz/o-asociaci-asnep/>
- Česká unie neslyšících, z. ú. Kurzy českého znakového jazyka.* [online]. Praha, 2019 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <https://www.cun.cz/kurzy/kurzy-ceskeho-znakoveho-jazyka/>
- Centrum pro dětský sluch Tamtam, o. p. s.* [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://www.detskysluch.cz/>
- Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. Dětská univerzita.* [online]. 2019 [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.ff.cuni.cz/fakulta/o-fakulte/pravidelne-akce/detska-univerzita-ff-uk/detska-univerzita-ff-uk-letni-semestr-2018-2019/>
- Globální metoda čtení. *Globální čtení* [online]. [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://www.globalni-cteni.cz/clanek/globalni-metoda-cteni/>
- HUDÁKOVÁ, Andrea. Maturitní obory na středních školách pro sluchově postižené: Časopis Unie 5-6/2006. *Ruce.cz* [online]. 2017 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/150-maturitni-obory-na-strednich-skolach-pro-sluchove-postizene>
- Masarykova univerzita. Vzdělávání po celý život.* [online]. Brno, 2019 [cit. 2019-04-03]. Dostupné z: <https://www.muni.cz/uchazeci/vzdelavani-po-cely-zivot>
- Národní ústav pro vzdělávání. Podpora inkluze.* [online]. [cit. 2019-03-26]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/p-kap/podpora-inkluze>
- Labyrint Brno, z. s.* [online]. Brno, 2002 – 2006. Dostupné z: <http://www.labyrintbrno.cz>
- LORM Společnost pro hluchoslepotu. Usherův syndrom.* [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-04-11]. Dostupné z: <http://www.lorm.cz/download/HMN/obsahCD/hluchoslepotu.html#usheruv-syndrom>
- Pevnost, z. s. - Centrum českého znakového jazyka. Typy kurzů českého znakového jazyka.* [online]. Praha, 2015 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://www.pevnost.com/cz/kurzy-znakoveho-jazyka-36>
- Česká televize. Televizní klub neslyšících: Organizace Asnep.* [online]. 2019 [cit. 2019-04-10]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1096066178-televizni-klub-neslysicich/215562221800020/>

Tichý svět, o. p. s. Tichá linka. [online]. Praha, 2014 [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <https://www.tichysvet.cz/o-nas>

Vyšší odborná škola, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola, Hradec Králové.
Obory. [online]. Hradec Králové [cit. 2019-04-09]. Dostupné z: <http://neslhc.com/stredni-skola/obory/>

Vzdělávací institut Středočeského kraje. Akademie třetího věku. [online]. Nymburk, 2012 [cit. 2019-04-04]. Dostupné z: <https://www.visk.cz/a3v-akademie-tretiho-veku>

Seznam příloh

Příloha 1 – Dotazník

Seznam obrázků

Obrázek č. 1 – Audiogram neslyšícího a nedoslýchavého (Hrubý, 1998, s. 53)

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Přehled uzpůsobení podmínek pro konání maturitní zkoušky (Doležalová, 2012, s. 82)

Tabulka č. 2 – Počet odpovídajících respondentů

Tabulka č. 3 – Uplatnění studijního oboru v praxi

Seznam grafů

Graf č. 1 – Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů

Graf č. 2 - Pracovní uplatnění ve vystudovaném oboru

Graf č. 3 – Místo vzdělávání

Graf č. 4 – Rekvalifikace během výzkumného období

Graf č. 5 – Rekvalifikační kurzy

Graf č. 6 – Forma terciárního vzdělávání

Celoživotní vzdělávání osob se sluchovým postižením

Dobrý den,

jmenuji se Lucie Odvářková a jsem studentkou Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. Tématem mé bakalářské práce je Celoživotní vzdělávání osob se sluchovým postižením, konkrétně rekvalifikační kurzy a další uplatnění osob se sluchovým postižením na trhu práce.

Chtěla bych Vás touto cestou poprosit o pár minut Vašeho času na vyplnění mého dotazníku.

Mockrát Vám děkuji!

1. Kolik je Vám let?

.....

2. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) žena b) muž

3. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) základní
b) středoškolské s výučním listem
c) středoškolské s maturitou
d) vyšší odborné obor:.....
e) vysokoškolské – bakalářský titul
f) vysokoškolské – magisterský titul

4. Pracujete v oboru, který jste vystudovali?

- a) Ano
b) Ne
c) Musel/Musela jsem si dodělat rekvalifikační kurz

5. V jaké organizaci se dále vzděláváte nebo jste se vzdělávali?

- a) Tichý svět, o.p.s. (dříve APPN – Agentura pro neslyšící)
- b) Pevnost – České centrum znakového jazyka
- c) Evoluce – Jihočeské centrum ČZJ, z.s.
- d) Plzeňská unie neslyšících
- e) 3Dimenze – Moravské centrum znakového jazyka
- f) Trojrozměr – Brněnské centrum českého znakového jazyka
- g) Unie neslyšících Brno
- h) Ulicentrum
- i) Program Celoživotního vzdělávání na vysoké škole/vyšší odborné škole
- j) v žádné organizaci se dále nevzdělávám
- k) Jiná odpověď (prosím vypište sem organizaci/ organizace/vysokou školu ve kterých jste se dále vzdělávali:

[illegible]

6. Navštívujete nějaký rekvalifikační kurz?

- a) Ano b) Ne

7. Pokud jste na otázku číslo 6 odpověděli „Ano“, jakého oboru se kurz týká?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

8. Máte již nějaký rekvalifikační kurz?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Pokud ano, kolik kurzů jste absolvovali a jaké je jejich využití?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. Jakou formou probíhalo/probíhá Vaše doplňující vzdělávání?

- a) E-learningový kurz
- b) přednášky a semináře v organizaci
- c) Program celoživotního vzdělávání na VŠ